

Univerza v Ljubljani

Fakulteta za socialno delo

Anja Škarja

Risanke kot sredstvo socializacije

Diplomsko delo

Ljubljana, 2023

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Anja Škarja
Risanke kot sredstvo socializacije
Diplomsko delo

Mentorica: Red. prof. dr. Vesna Leskošek

Ljubljana, 2023

Zahvala

*Najlepše se zahvaljujem mentorici red. prof. Vesni Leskošek, za hitre odzive
in vse konstruktivne kritike ter predloge.*

Hvala vsem vzgojiteljicam in otrokom, za pomoč in pripravljenost za sodelovanje.

Hvala T., za vso pomoč!

D., hvala ti, ker si z menoj soustvarjala študentska leta.

Ž., hvala, ker me vedno podpiraš in vzpodbujaš.

Posvetilo

Vsem, ki nikoli niso izgledali, kot najljubši lik iz risanke.

Kdo ve, morda lahko iz tega nekega dne diplomiraš.

POVZETEK

V teoretičnem uvodu diplomskega dela opredeljujem teme, kot so socializacija, spol, spolne vloge ter odraščanje z mediji. Peter Berger in Thomas Luckmann (1988, str. 122) opredeljujeta socializacijo kot temeljno, vsestransko uvajanje posameznika v objektivni svet družbe ali del družbe. V tem procesu otrok postaja član družbe. V otroštvu poteka primarna socializacija, ki vključuje dva temeljna procesa: ponotranjanje družbene kulture in strukturiranje osebnosti. Otrokova osebnost se gradi glede na osrednje vrednote kulture do točke, ko te postanejo njegov del. Otroke različno socializiramo glede na njegov spol. Starši praviloma ravnaajo drugače s sinovi kakor s hčerkami. Termin spol opredeljuje biološki in družbeni spol. Biološki je tisti, v katerega se rodimo in se nam na njegovi podlagi pripisujejo stereotipne značilnosti, pripisane našemu spolu. Otroci še pred prvim letom starosti ponotranjijo spolno določene povezave, ki jih obkrožajo. Na moške in ženske in na njihove družbene vloge večinoma gledamo stereotipno. Te vloge so pogosto prikazane tudi v medijih, ki so v sodobnih družbah ena od osrednjih institucij. Otroci začnejo gledati televizijo že pred prvim letom starosti, največji skok pri gledanju pa se zgodi med prvim in drugim letom. Do četrtega leta jo gledajo skoraj vsi otroci. Televizijski programi so prepojeni z nasiljem, seksizmom in so popolnoma skomercializirani. Risanke lahko vplivajo na otroke pozitivno ali negativno in so tiste, ki otroke najbolj pritegnejo in postanejo njihova vsakdanja navada.

V raziskovalnem delu opazujem risanke, ki jih otroci v moji okolici najrajši gledajo. Iz njihovih odgovorov sem izluščila tiste risanke, v katerih nastopajo človeški liki moškega in ženskega spola. Like v risanki opazujem in analiziram njihovo vedenje, vloge pa tudi zunanji videz. Osredotočam se na razlike med spoloma in skušam odgovoriti na vprašanje: Kakšna so sporočila o spolnih vlogah v televizijskih programih, ki jih otroci najrajši gledajo. Za namene raziskave sem se poslužila kvalitativne analize in uporabila metodo analize vsebine z vodilom opazovanja, kot merskim instrumentom. V raziskavi sem ugotovila, da ni poglobitnih razlik med spoloma glede karakternih lastnosti likov, ženski liki so pogostejše prikazani kot nesramni, posmehljivi, žaljivi. Ženski liki se vedejo v skladju s stereotipno ženskimi lastnostmi, ampak se vedejo tudi v skladju s stereotipno moškimi lastnostmi. Moški liki pa se manj pogosto vedejo v skladju s stereotipno ženskimi lastnostmi. Poglobitna razlika med spoloma je skrb za zunanji videz, ženski liki tudi pogostejše slišijo komentar o svojem zunanjem videzu ali svojem obnašanju kakor moški liki.

Ključne besede: otroci, razlike med spoloma, risanke, spolne vloge, spolni stereotipi.

ABSTRACT

Title: Cartoons as a means of Socialization

Abstract: The theoretical part of this paper defines topics such as socialisation, gender, gender roles and growing up surrounded by media. Peter Berger and Thomas Luckmann (1988: 122) define socialisation as the fundamental, holistic introduction of an individual into an objective society or a part of it. During this process, the individual becomes a member of the society. Primary socialisation, which happens during childhood, is comprised of two fundamental processes: the internalisation of the societal culture and the structuralism of personality. A child's personality is built around the main values of a culture, until the values become a part of the personality. Children are being socialised differently based on their gender. Parents usually treat sons differently than their daughters. The term gender can stand for either the biological or societal sex. Biological sex is the one we are born as and are, therefore, attributed its stereotypical characteristics. Children internalise gender-specific connections around them before they turn one. We usually view men and women and their societal roles stereotypically. These roles are often shown in different media, which are one of the central institutions in a modern society. Children begin watching television before the age of one – the greatest leap in watching TV happens between the ages one and two. By the age of four, almost every child watches television. Programmes are often full of violence, sexism or are completely commercialised. Children are most attracted to cartoons, which can have a positive or a negative impact on them and become their daily habit.

In the empirical part, I research cartoons most often watched by children in my environment. From their choices, I have selected cartoons featuring characters of both male and female gender. I observe these characters and analyse their behaviour, role, and appearance. I focus on the differences between the genders and attempt to find out what the message of gender roles in children's favourite TV programmes is. For the purpose of this research, I have used qualitative analysis and the method of content analysis through observation as a measuring instrument. In my research, I have found out that there are not many essential differences between the genders when it comes to the characters' personalities, although, female characters are more often portrayed as mean, scornful and insulting. Female characters do behave accordingly to the stereotypically female characteristics, but they also show some behaviours, stereotypically attributed to males; however, male characters do not display any stereotypically female characteristics. The main difference between the genders portrayed in children's TV programmes is the importance of physical appearance – female characters' appearance and behaviours are also more often commented upon.

Key words: children, differences between genders, cartoons, gender roles, gender stereotypes

Vsebina

1. Teoretični uvod.....	1
1.1. Socializacija	1
1.1.1. Primarna socializacija.....	2
1.1.2. Sekundarna socializacija.....	3
1.1.3. Resocializacija	4
1.1.4. Spolno specifična socializacija.....	4
1.1.5. Dejavniki socializacije.....	6
1.1.6. Življenjski svet mladostnikov.....	7
1.2. Spol	8
1.2.1. Družbena konstrukcija razlik med spoloma	11
1.2.2. Spolne vloge	12
1.2.3. Predsodki in stereotipi	13
1.3. Odraščanje z mediji	14
1.3.1. Mediji kot dejavnik socializacije	15
1.3.2. Risanke	19
1.3.3. Vpliv risank na otroke	20
1.3.4. Kriteriji kakovostnih oddaj za otroke	20
1.3.5. Reprezentacije spolov v množičnih medijih.....	21
1.3.6. Podobe žensk v medijih.....	22
2. Formulacija problema.....	26
2.1. Raziskovalna vprašanja	27
2.2. Namen.....	27
3. Metodologija.....	28
3.1. Vrsta raziskave	28
3.2. Merski instrument.....	28
3.3. Populacija in vzorec.....	29

3.4. Zbiranje podatkov	30
3.5. Obdelava in analiza podatkov	30
4. Rezultati in ugotovitve	32
4.1. Zgodba.....	32
4.2. Liki	34
4.2.1. Osebnostne lastnosti	34
4.2.2. Komunikacija	35
4.2.3. Vedenjski vzorci	37
4.3. Stereotipne lastnosti	39
4.3.1. Stereotipne ženske lastnosti	39
4.3.2. Stereotipne moške lastnosti	40
5. Razprava.....	41
5.1. Kritično ovrednotenje metodologije.....	44
6. Sklepi	44
7. Predlogi	46
8. Viri in literatura.....	48
9. Priloge	52
Priloga 1: Celoten seznam risank.....	52
Priloga 2: Vodilo opazovanja.....	53
Priloga 3: Analiza podatkov.....	56
Priloga 4: Nove dogodivščine Petra Pana	60
Priloga 5: Heidi	65
Priloga 6: Grozni Gašper.....	68
Priloga 7: Klepetava Marta	71
Priloga 8: Polly Pocket.....	74
Priloga 9: Potrdilo o lektoriranju	77

Kazalo slik

Slika 1: Miha v risanki Nove dogodivščine Petra Pana	38
--	----

Kazalo preglednic

Preglednica 1: Celoten seznam risank	52
Preglednica 2: Vodilo opazovanja	53
Preglednica 3: Analiza podatkov	56
Preglednica 4 Nove dogodivščine Petra Pana	60
Preglednica 5: Heidi	65
Preglednica 6: Grozni Gašper	68
Preglednica 7: Klepetava Marta	72
Preglednica 8: Polly Pocket	74

1. Teoretični uvod

1.1. Socializacija

Socializacija je proces, v katerem se posamezniki naučijo kulture svoje družbe (Haralambos in Holborn, 1999, str. 12). Ob enem pa socializacija nikoli ni popolna in nikoli ni dokončana (Berger in Luckmann, 1988, str. 124). Peter Berger in Thomas Luckmann (1988, str. 122) opredeljujeta socializacijo kot temeljno, vsestransko uvajanje posameznika v objektivni svet družbe ali del družbe. V tem procesu otrok postaja član družbe. V proces so vključeni pomembni drugi, katerih definicije otrok sprejema kot samoumevne, objektivno resničnost. Pomembni drugi so posamezniku sicer vsiljeni, ampak kljub temu otroka na njih vežejo močna čustva, brez katerih bi bila socializacija in posnemanje drugega težko, če ne popolnoma nemogoče. Prek njih je zmožen identificirati sebe in pridobivati lastne, verodostojne identitete (Berger in Luckmann, 1988, str. 123).

Bergant (1974, str. 16) socializacijo definira kot proces, ko mlado bitje od prvih dni življenja včlenimo v družbeno skupino, prek katere si osvaja tisto družbeno kulturo, ki jo ta skupina nosi in ki je ponavadi del širšega kulturnega območja. Pod družbeno kulturo mislimo način mišljenja in govora, način medosebnih komunikacij, znanje, čustvovanje, prepričanje, vrednote itd. Socializacija po Počkar, Andoljšek, Popit in Barle Lakota (2011, str. 47) je vseživljenjski proces, v katerem se ljudje v interakciji s pomembnimi drugimi:

- prilagajamo družbi, v katero smo se rodili, se vključujemo vanjo in sprejemamo njeno kulturo.
- naučimo se prevzemati in opravljati vloge, značilne za to družbo.
- oblikujemo identiteto in osebnost, vključno s specifičnim načinom govora in komunikacije, mišljenja, čustvovanja in vrednotenja.

Socializacija je dolgotrajen, kompleksen in večkrat tudi protisloven proces (Bergant, 1974, str. 16). Po eni strani socializacija pomeni individualno osebnostno oblikovanje posameznice in posameznika, po drugi pa vključevanje v družbeni svet, razvijanje družbeno sprejemljivih, zahtevanih in/ali pričakovanih vzorcev vedenja. Njeni učinki so odvisni od lastnih pričakovanj, prizadevanj, dejavnosti in drugih značilnosti posameznice in posameznika, toda vedno so tudi družbeno določeni in odvisni od dejavnikov, na katere posameznica in posameznik ne moreta vplivati (širši družbenozgodovinski vplivi, spol, družinski in slojevit izvor, etnična pripadnost). Protislovnost se kaže tudi v igranju družbenih vlog. Družbenih vlog se učimo med procesom

socializacije, čeprav nismo vedno pripravljeni igrati teh vlog samo po scenariju, ki nam ga spiše družba (Počkar, Andoljšek, Popit in Barle Lakota, 2011, str. 47).

Socializacija ni omejena le na otroštvo, ampak poteka celo življenje. Brez socializacije bi bil posameznik komaj podoben kateremu koli človeku, ki je po standardih njegove civilizacije označen kot normalen. Socializacija ni bistvena le za prilagajanje novih članov družbi, temveč je tudi proces, v katerem dejansko postanemo člani skupnosti (Haralambos in Holborn, 1999, str. 12).

Pomemben vidik socializacije je ponotranjanje družbenih vrednot in norm. Posameznice in posamezniki v procesu socializacije vsaj nekatere norme in vrednote sprejmemo za svoja osebna načela, po katerih se ravnamo. Ti delujejo kot notranji usmerjevalci vedenja. Ponotranjenih norm in vrednot ne doživljamo kot nekaj tujega in vsiljenega (Počkar, Andoljšek, Popit in Barle Lakota, 2011, str. 47).

Avtorici Mojca Peček Čuk in Irena Lesar (2009, str. 28) ugotavljata, da se pri socializaciji poudarja spontanost procesa vraščanja v družbo, kjer je socializirani odvisen in ne bogljen, rojen je v neizbrano družino, ki živi svoje specifično družinsko življenje v okviru širše družbe, v kateri lahko prepoznamo zelo močne kulturne in zgodovinske vplive. Socializacija govori predvsem o podružbljanju človeka, ne zanika se sicer njegove aktivnosti, vendar v ozadju ostajajo procesi njegove emancipacije, avtonomije, zmožnosti upravljanja s samim s seboj, presojanja in zavračanja družbenih vplivov.

Proces socializacije lahko analiziramo z vidikov posameznih obdobj v otrokovem razvoju oziroma socializacijskih obdobj. Ločimo vsaj dve, lahko pa tudi tri obdobja (Bergant, 1974, str. 26). Posebnost socializacije je, da izvira iz prejšnjega obdobja in jo nadgradi in se prenaša v naslednja obdobja življenja (Bergant, 1974, str. 27). Avtorji Bergant (1974), Berger in Luckmann (1988) pa tudi Počkar, Andoljšek, Popit in Barle Lakota (2011) opredeljujejo dva pojma: primarna in sekundarna socializacija. Slednji dodajajo še terciarno socializacijo oziroma resocializacijo.

1.1.1. Primarna socializacija

Je verjetno najpomembnejši vidik socializacijskega procesa. Poteka v otroštvu, navadno v okviru družine. Z odzivanjem na odobravanje ali neodobravanje svojih staršev in posnemanjem njihovih vzgledov se otrok uči jezika in mnogih temeljnih vedenjskih vzorcev svoje družbe. V zahodnih družbah so med izvajalci socializacije tudi izobraževalni sistem, poklicna in vrstniška skupina (Haralambos in Holborn, 1999, str. 12). Berger in Luckmann (1988, str. 122) primarno

socializacijo identificirata kot tisto, ki ji je posameznik izpostavljen v otroštvu in s pomočjo katere, otrok postane član družbe.

Prvi otrokov svet se skonstruira v primarni socializaciji. Otrok si pridobi zaupanje v pomembne druge kot osebnosti in zaupanje, da je svet takšen, kot so ga določili oni (Čačinovič Vogrinčič, 1998, str. 24). Primarna socializacija je faza predšolske dobe otroka; od rojstva do približno sedmega leta starosti. (Bergant, 1974, str. 26).

Sociolog Talcott Parsons (1960, kot navedeno v Haralambos in Holborn, 1999, str. 330), je primarno za socializacijo menil, da se odvija predvsem v družini. Do sekundarne socializacije prihaja v kasnejših letih, ko je družina manj vpletena in večji vpliv predstavljajo drugi dejavniki (na primer vrstniki in šola). Povezuje se jo z otroštvom, ker je to prvi človekov stik z drugimi ljudmi. Pomemben vpliv imajo družina, vključenost v vrtec in že zelo zgodnji vpliv medijev. Vrednote, norme, zaželeni vzorci vedenja otroci sprejmejo kot edine možne in samoumevne (Počkar, Andoljšek, Popit in Barle Lakota, 2011, str. 52).

Vključuje dva temeljna procesa: ponotranjanje družbene kulture in strukturiranje osebnosti. Otrokova osebnost se gradi glede na osrednje vrednote kulture do točke, ko te postanejo njegov del (Počkar, Andoljšek, Popit in Barle Lakota, 2011 str. 52). V otrokovi zavesti primarna socializacija povzroči postopno posploševanje z vlog in dejanj pomembnih drugih na vloge in dejanja nasploh. Tako posplošuje zaželena obnašanja ali vloge, ki jih od njega pričakujejo pomembni drugi, na zaželena obnašanja v družbi (Berger in Luckmann, 1988, str. 124).

Učinki primarne socializacije segajo odločilno v naslednja obdobja socializacije in so pomembni za njihov uspeh (Bergant, 1974, str. 27). Običajno je primarna socializacija najpomembnejša za posameznika in podobna ji mora biti tudi osnovna struktura sekundarne socializacije (Berger in Luckmann, 1988, str. 122).

1.1.2. Sekundarna socializacija

Nadaljnjo socializacijo, ki sledi prvemu otroškemu obdobju, imenujemo sekundarna socializacija. V sodobnih družbah postaja svet, v katerega vstopamo po primarni socializaciji, čedalje bolj razčlenjen in raznolik. Vključujemo se v različne druge družbene skupine, organizacije in institucije znotraj intimnega domačega okolja. Prevzemamo številne nove vloge, povezane s šolanjem, kasneje poklicne, starševske itd. Soočeni smo z različnimi družbenimi svetovi, ki jih med seboj lahko primerjamo in včasih izbiramo med njimi (Počkar, Andoljšek, Popit in Barle Lakota, 2011, str. 54). Je internalizacija institucionalnih ali v instituciji temeljnih podsvetov, njen obseg in značaj sta omejena s kompleksnostjo delitve dela

in spremljajočo distribucijo znanja. Pomeni pridobivanje znanja, ki izhaja iz posebnih družbenih vlog, ki so lahko posredno ali neposredno zakoreninjene v delitvi dela (Berger in Luckmann, 1988, str. 125).

Sekundarna etapa v socializaciji nastopi takrat, ko otrok že obvlada osnovne pojme iz kulture in družbe. To je čas intenzivnega šolanja otroka, v posebnih institucijah, ki na poglobljen in sistematičen način posredujejo kulturo širšega kulturnega povprečja (Bergant, 1974, str. 27). V času sekundarne socializacije je družina manj vpletena in večji vpliv uveljavljajo drugi dejavniki, na primer vrstniška skupina ali šola (Haralambos in Holborn, 1999, str. 330).

1.1.3. Resocializacija

Resocializacija ali ponovna socializacija je proces, v katerem se izničijo učinki prejšnje socializacije in sprejmejo nove oblike vedenja, vrednotenja in čustvovanja. Gre za proces, v katerem se človek iz različnih razlogov bistveno preoblikuje. Ljudje se moramo nenehno – vsaj delno – znova socializirati, ker živimo v nenehno spreminjajoči se družbi. Soočati se moramo s spremenjenimi okoliščinami življenja. Tudi vsak prehod v novo življenjsko obdobje, vsaka vključitev v novo skupino, vsaka nova družbena vloga zahtevajo (vsaj) deloma drugačno vedenje (Počkar, Andoljšek, Popit in Barle Lakota, 2011, str. 61).

Tretjo fazo socializacije postavljajo v obdobje adolescence. Zanj je značilen prehod in vstopanje v poklicno življenje, ki omogoča identifikacijo s širšo družbeno skupino, na primer narodom, državo (Bergant, 1974, str. 27).

1.1.4. Spolno specifična socializacija

Razlike v vedenju odraslih tako z dojenčki in malčki kot s starejšimi otroki so prepoznanje na različnih področjih socializacije in so močno obarvane s spolnimi stereotipi (Marjanovič Umek in Zupančič, 2020, str. 612). V večini družb se oblikujejo predstave o tem, kakšne osebnostne lastnosti, vedenje, družbene vloge so primerne za ženske in kakšne za moške. Spolno diferencirana socializacija se začne že v primarni socializaciji z različnim odzivom staršev na spol otroka. Največkrat starši poskrbijo, da že zunanja podoba kaže na otrokov spol (Počkar, Andoljšek, Popit in Barle Lakota, 2011, str. 64).

Pomembna je otroška literatura. Zlatka Cugmas (2010, str. 143) navaja več raziskav, ki so pokazale, da književne osebe, ki se kažejo v spolno nestereotipnimi vlogah, pri otrocih zmanjšajo spolno stereotipno razmišljanje v zvezi z igro, delom, rekreativnimi aktivnostmi, inteligentnostjo in izražanjem čustev. Pogosteje izbirajo igrače, ki niso stereotipno določene, kot pa otroci, ki berejo spolno stereotipizirane knjige. Otroci, ki berejo spolno nestereotipizirane

knjige, tudi označijo več poklicev kot primerne tako za ženske kot moške. Tudi Počkar, Andoljšek, Popit in Barle Lakota (2011, str. 64) navajajo raziskave, ki kažejo, da dekleta razmeroma zgodaj ponotranjijo spolno specifičen model poklicnih karier. In tudi če jih ne, se mogoče ne upajo upreti subtilnim pritiskom družbenega okolja in izbrati šolske in poklicne poti, ki odstopa od predstav o moških in ženskih poklicih. Enako velja za fante.

Starši praviloma ravnaajo drugače s sinovi kot s hčerkami. Vprašanje pa je, ali različna socializacija dečkov in deklic s strani staršev vpliva na razvoj spolno specifičnega vedenja pri dojenčkih, malčkih in otrocih oziroma ali se starši na različnost odzivajo in jo ustvarjajo. Interakcija med dojenčki, malčki ter otroki in med njihovimi starši je namreč dvosmeren, dinamičen proces. Čeprav dojenčki, malčki in otroci vplivajo na te odnose s svojimi biološkimi značilnostmi, je potrjeno tudi, da njihovi starši oblikujejo različne vzorce vedenja in spodbujanja v odnosu do deklic oziroma dečkov (Marjanovič Umek in Zupančič, 2020, str. 612). Starši spodbujajo otroke k igranju s spolno tipičnimi igračami. Deklice na primer spodbujajo k igri s punčkami, dečke pa od tega odvrčajo. Dečke spodbujajo k igri s kockami in jih ne odvrčajo od tekanja, plezanja tako kot deklice. Tudi mediji pripomore k poudarjanju spolno tipičnega vedenja in doživljanja ter spolno tipične predmete (Cugmas, 2010, str. 132).

Odraščajoča dekleta in odrasle ženske so bolj kot fantje in moški deležne pritiskov glede fizičnega videza, telesne samopodobe, modnih smernic itd., čeprav tudi fantom ni prizaneseno s takšnimi in drugačnimi pritiski (Počkar, Andoljšek, Popit in Barle Lakota, 2011, str. 64).

Ann Oakley (2000, str. 182–183) meni, da so vloge spolov ustvarjene kulturno in ne biološko, kar pomeni, da se ljudje učijo vedenja, ki se pričakuje od moških in žensk v njihovi družbi. Kakršne koli so že biološke razlike med moškimi in ženskami, je kultura družbe tista, ki najbolj vpliva na ustvarjanje moškega in ženskega vedenja. Socializacija v modernih industrijskih družbah oblikuje vedenje fantov in deklet že od zgodnjih let dalje. Oakley (1979, kot navedeno v Haralambos in Holborn, 1999, str. 597) prikaže štiri glavne načine, na katerih prihaja do socializacije spolnih vlog.

1. Na otrokov samokoncept vpliva manipulacija. Npr. barva oblačil – roza za deklice, modra za dečke.
2. Do razlik pride z usmerjanjem, kar pomeni usmerjanje fantov in deklet k različnim predmetom. To je še posebej očitno pri nakupovanju igrač za deklice, ki jih spodbujajo, da vadijo svoje pričakovane odrasle vloge kot matere in gospodinje.

3. Uporaba verbalnega apeliranja, kot na primer: ti si poreden fant, ti pa pridna deklica. Kar vodi majhne otroke do samoidentifikacije s svojim spolom in posnemanjem odraslih istega spola.
4. Dečki in deklice so izpostavljeni različnim dejavnostim. Deklice še posebej spodbujajo, da se ukvarjajo z gospodinjskimi deli. Predvsem mediji praviloma prikazujejo moške in ženske v njihovih tradicionalnih družbenih vlogah.

S tem se strinjata tudi Marjanovič Umek in Zupančič (2020), saj domače okolje malčku oziroma otroku neposredno posreduje navodila za vedenje, ravnanje, izvajanje nalog (v gospodinjstvu ali tehnične naloge na primer), ki so primerna za deklice ali za dečke. Tako oče na primer reče sinu, naj ne joka, ker dečki ne jokajo; mama vztraja pri "primernih" oblačilih za deklice (Marjanovič Umek in Zupančič, 2020, str. 616).

Ker se v primarni socializaciji učimo s posnemanjem, nosijo posebno mesto tudi starši v vlogi modela, ki ga otrok posnema. Če se mama in oče vedeta drugače, predvsem drugače glede na značilna vedenja za moškega in žensko, bodo malčki oziroma otroci prevzeli tovrstno spolno značilna vedenja ter ravnanja. Naučili se bodo o odnosu med spoloma, o tem, kaj naj bi pričakovali od moških in kaj od žensk (Marjanovič Umek in Zupančič, 2020, str. 616).

1.1.5. Dejavniki socializacije

V procesu socializacije so ključne interakcije z drugimi ljudmi. Človek v življenju vzpostavlja odnose in s tem interakcije z bolj ali manj številnimi drugimi ljudmi, vključuje se v skupine, organizacije, institucije, v katerih se vzpostavljajo polja interakcije. V teh družbenih okoljih se srečuje s pričakovanji drugih ljudi, z mnogimi formalnimi in neformalnimi pravili. Vključenost posameznic in posameznikov v mrežo interakcij z drugimi ljudmi pomembno vpliva na oblikovanje njihovih osebnostnih lastnosti, vrednot, norm, načinov vedenja. Ta družbena okolja delujejo kot dejavniki (ali agensi) socializacije (Počkar, Andoljšek, Popit in Barle Lakota, 2011, str. 65). Vpliv socialnega okolja na osebnost se uresničuje s pomočjo pomembnih agensov socializacije: staršev, sorojencev, vrstnikov, vzgojiteljev, učiteljev, prijateljev, sodelavcev, medijev, institucij (Musek, 2002; Lukšič-Hacin, 1995, str. 174). James C. Coleman je že v letu 1979 (str. 491) razmišljal, da potrebujemo nove dejavnike socializacije. Družina ni več zadoščala potrebam socializacije zaradi višanja števila razvez, pojavljala pa se je komercialna zabava, televizija in glasba, ki je bila takratnim mladostnikom zelo pomembna. Treba se je bilo vprašati, katere socializacijske naloge so neopravljene. Ugotovil je, da so to učenje skrbi za druge, samostojno delo, ki ni odvisno od drugih, naučiti se voditi in slediti, naučiti se odločati

in prevzeti pobudo, ko je to treba, in ostale stvari, ki te naredijo odraslega. Sam je videl, da je mladinska skupina, ki jo vodijo odrasli, najprimernejši dejavnik socializacije.

V zapletenih in razčlenjenih modernih družbah je dejavnikov socializacije veliko, njihov pomen pa ni enak v vseh življenjskih obdobjih. Socializacija je pluralna, dejavniki delujejo v različne, včasih celo nasprotujoče si smeri. Vsak med njimi ima svoj način delovanja, pred socializiranim postavljajo različna pričakovanja glede sprejemljivega vedenja (Počkar, Andoljšek, Popit in Barle Lakota, 2011, str. 65).

1.1.6. Življenjski svet mladostnikov

Ko izhajamo iz predpostavke, da so mladi eksperti na podlagi svojih osebnih izkušenj, da so torej oni tisti, ki nam lahko povedo, kako doživljajo dogajanje, je naša naloga, da analiziramo njihove pripovedi, seveda tudi podatke, ki jih zberemo od drugih udeležencev v dogajanju. Temu rečemo tudi raziskovanje življenjskega sveta uporabnikov (Poštrak, 2015, str. 271). Življenjski svet mladostnika je zapleten simbolni svet, v katerem se mladostnik poskuša čim bolje znajti, zato razvije različne oblike ravnanja, strategije življenja ali strategije preživetja. Z izrazom strategija preživetja se poimenujejo vse tiste oblike, načine ali vzorce ravnanja, vedenja, delovanja, komuniciranja, ki jih je določena oseba razvila v dosedanjem življenju. Strategije ravnanja ali preživetja razvije oseba na podlagi svojih predstav o resničnosti in razlag o pomenih dogajanja. Svoje predstave si ustvari ali konstruira na podlagi razlag simboliziranih vsebin, ki jih ji posredujejo drugi in jih je ponotranjila. V otroštvu in mladosti so procesi ponotranjenja še bolj intenzivni in jim rečemo socializacija (Poštrak, 2015, str. 271).

Življenjski svet mladih opredeljuje več vidikov, ki jim lahko rečemo dejavniki odraščanja. To so razsežnosti, vidiki, ki na različne načine, ogrožajoče ali varovalno, vplivajo na življenjski svet mladostnika. Dejavnikov je pet: spol, družina, šola, vrstniki in vrednote (Poštrak, 2015, str. 272). V svojem diplomskem delu navajam življenjski svet mladostnika prav zaradi njegovih dejavnikov in povezave s socializacijo in ponotranjanjem oblik ravnanja, ki posamezniku omogoča (pre)živetje. Z upoštevanjem življenjskega sveta lahko skupaj z uporabnikom povečujemo njegovo sposobnost za odgovornost zase in svoje življenje (Poštrak, 2015, str. 278).

Dejavnik življenjskega sveta, ki ga najbolj povezujem s temo moje diplomske naloge, pa so vrednote, saj se posameznik vrednot nauči v času socializacije. Oziroma kot pravi Musek (1994, str. 128), posameznikove vrednote so pod precejšnjim vplivom vrednotnega sistema, ki obstaja v njihovi kulturi in tradiciji. Musek (1993, str. 73) vrednote definira kot vrednostne kategorije,

h katerim si prizadevamo in ki nam predstavljajo neke vrste cilje oziroma ideale. Določene vrednote je mogoče opredeliti kot posplošena in relativno trajna pojmovanja o ciljih in pojavih, ki jih ljudje visoko cenimo, ki se nanašajo na široke kategorije podrejenih objektov in odnosov in ki usmerjajo človekove interese in vedenje.

1.2. Spol

Spol se v preteklosti in tudi sedanjosti dojema skozi binarno klasifikacijo, kjer je kategorija moškega spola prvenstvena. Če v predstavah o preteklosti ljudje nastopajo kot aktivni posamezniki, so ti vedno moški. Gre za slikanje preteklosti aktivnih moških z nekaj pasivnimi ženskami, ki v ozadju izvajajo omejene vrste stereotipnih in ponavljajočih se dejavnosti (Furlan, 2006, str. 14). Pomembnost sistema dveh spolov ni nič drugega kot pomembnost ohranjanja nesorazmerja moči (Furlan, 2006, str. 18).

Termin spol se pogosto obravnava kot koncept, ki je splošno razumljen in znan, kljub temu pa se nanj gleda le s perspektive moškega in ženskega spola, kar je prepričanje, ki izhaja iz binarnega spolnega sistema in je izključujoče do transspolnih oseb (Koletnik, Grm in Gramc, 2016, str. 12). Binarnost spola oziroma spolni binarizem je sistem, ki ločuje osebe izključno na ženske ali moške. Nedoločljivo je povezan s konceptom biološkega spola. V tem sistemu se biološkim ženskam pripisujejo stereotipne ženske družbene spolne vloge, biološkim moškim pa moške. Ne omogoča nikakršnega svobodnega izražanja spolne identitete (Koletnik, Grm in Gramc, 2016, str. 14). Vendar biološki spol ni strogo omejen na moški in ženski, ni povezan z vlogami ali lastnostmi, ki jih pripisujemo določenemu spolu (Koletnik, Grm in Gramc, 2016, str. 19). Razločevanje na moške in ženske so lahko na videz popolnoma nedolžne, na primer javna stranišča ali pa zahteva po določitvi spola v uradnih dokumentih. Lahko pa skrajno omejijo osebno svobodo, na primer, ko zakoni ženskam prepovedujejo voliti ali voziti (Fausto-Sterling, 2014, str. 18).

Vprašanje spola se na prvi pogled ne zdi zapleteno. Med kriterije, ki jih ljudje uporabljamo, da človeku določimo spol, spadajo (Furlan, 2006, str. 18):

- telesni znaki (telo, obleka, lasje, glas, koža, gibanje),
- vedenjski znaki (vedenjski vzorci, spodobnosti, drža, protokoli),
- tekstualni znaki (zgodovina, pričevanje, imena, družabni krogi, odnosi).

S telesnimi znaki na prvi pogled sodimo, ali pred nami stoji ženska ali moški. Pričajo o tem, da človeku na podlagi biološke osnove pripišemo enemu od obeh spolov, medtem ko vedenjski in tekstualni znaki bolj nakazujejo na kulturno določenost. Vedenjski znaki se spreminjajo skozi čas in kulturo. Vedenjski in tekstualni znaki so ključni za kulturno določanje spola.

Kessler in McKenni (kot navedeno v Haralambos in Holborn, 1999, str. 598) navajata še štiri procese, kako se oseba odloči, katerega spola je druga oseba:

1. upoštevanje vsebine in načina govora (glas, obrazna mimika, naslavljanje sebe),
2. javni fizični videz
3. informacije, ki jih oseba nudi o svojem preteklem življenju,
4. zasebno telo.

Določitev spola ob rojstvu otroka glede na njegove genitalije sproži družbeni odziv, s katerim se začne proces spolne socializacije novorojenega otroka (Fausto-Sterling, 2014, str. 18). Termin spol se lahko navezuje na spol, pripisan ob rojstvu, družbeni spol, spolno identiteto, spolni izraz in/ali spolne vloge (Koletnik, Grm in Gramc, 2016, str. 12). Po kriterijih zadovoljitve družbe je treba potlačiti in sprejeti spol, ki nam je bil pripisan na podlagi spolnih znakov. Zahodna družba je spola razdelila na moškega in ženskega in vsa odstopanja so deviantna, nedopustna ali vsaj neekvivalentna. Vendar kar 15 odstotkov ljudi glede na različne telesne značilnosti sodi nekam vmes, najbolj izražena stopnja tega je dvospolnost, hermafroditizem ali interseksualnost (Furlan, 2006, str. 18).

Najpogostejša in najbolj groba opredelitev spola je na biološki in na družbeni spol. Družbeni spol ni tisti, v katerega se rodimo, ni nekaj, kar imamo oziroma nimamo ali smo, ampak je to, kar delamo, kar predstavljamo in kar smo. Z družbenim spolom se ne rodimo, ampak to počasi postajamo. Rodimo se v družbeno okolje, ki nas zaznamuje in oblikuje. Družbeni spol je kulturna vloga, ki je nekaj drugega in več, kot biološki spol (Furlan, 2006, str. 28).

Biološki spol je biološka kategorija spola, ki temelji na reproduktivnih zmožnostih, medtem ko družbeni spol predstavlja družbeno izpopolnitev biološkega spola. Biološki spol je definiran s kombinacijo anatomskih, endokrinih in kromosomskih značilnosti, vendar je njegovo določanje pod vplivom kulturnega prepričanja določil, kaj dela človeka žensko in kaj moškega. Vsaka definicija bioloških kategorij spola ter posameznikovo dožemanje samega sebe sta družbeno pogojena (Furlan, 2006, str. 29).

Spol, pripisan ob rojstvu, je spol, ki je osebi pripisan ob rojstvu glede na anatomijo njenih genitalij, določi ga zdravnik oziroma zdravnica. Nanaša se na človekovo anatomijo, spolne

organe, raven hormonov spolnih žlez in kromosomov ter ljudi deli na moški in ženski spol. V klasični medicini sta normativna le dva spola – moški in ženski. V družbi se zanj uporablja tudi termin biološki spol, ki se uporablja kot argument za vzdrževanje sistema spolne binarnosti (Koletnik, Grm in Gramc, 2016, str. 13).

Razumevanje koncepta spola je izrednega pomena, saj spol ne vključuje le spola, pripisanega ob rojstvu, ampak je temelj osebnega identificiranja in samouresničevanja. Je tudi osrednja vsebina feminističnih, kvirovskih in transaktivističnih družbenih gibanj kot tudi gibanj za legitimiranje človekovih pravic. Prav na osnovi spola in znotraj ali v povezavi z njim tudi na podlagi spolne identitete, spolnega izraza in spolnih vlog so mnogim osebam kršene osnovne človekove pravice (Koletnik, Grm in Gramc, 2016, str. 12).

Družbeni spol lahko zajema spolno identiteto ali spolni izraz. Povezava med njima je zapletena in ne izhajata vedno enoznačno drug iz drugega. Je raznolik in se z razvojem družb in skozi čas spreminja. Osnovan je na družbenih in kulturnih vsebinah in tudi na osnovi posameznikovega doživljanja, občutkov in potreb. Je družben konstrukt, ki v naši družbi deli ljudi na moške in ženske in jim ob tem pripisuje določene stereotipne spolne identitete, spolne izraze in spolne vloge. Predstavlja individualno oblikovano spolno identiteto, katere osnova je samoidentifikacija. (Koletnik, Grm in Gramc, 2016, str. 18). Posameznik razvije lastno prezentacijo spola, ki se lahko naslanja na biološki spol in jo drugi interpretirajo v sklopu posamičnih spolnih okvirjev posameznikove kulture. Spol je v očeh opazovalca, biološki spol in izkazovanje spola pa sta v telesu in umu tistega, ki ju predstavlja (Fausto-Sterling, 2014 str. 19).

Otroci še pred prvim letom ponotranjijo spolno določene povezave, ki jih obkrožajo. Zmožni so ustvariti kategorije, skozi katere lahko slike moških povežejo s predmeti, kot sta kladivo in nogometna žoga, in slike žensk s predmeti, kot sta šal in ponev (Fausto-Sterling, 2014, str. 68). Ob vstopu v tretje leto se otrokovo poznavanje kulturno specifičnega spola začne razvijati hitreje in otroci začnejo izražati zavest o sebi kot o deklici ali dečki. Z drugimi besedami — pojavi se spolna identiteta (Fausto-Sterling, 2014, str. 69). Spolni izraz zajema vse vidne, zunanje predstave osebne spolne identitete. Manifestira se z oblačili, liči, pričesko, telesno držo, mimiko, vedenjem. Izraža lahko ujemanje ali pa ne ujemanje s spolnimi vlogami ali spolno identiteto, ki jih določa binarni spolni sistem (Koletnik, Grm in Gramc, 2016, str. 12).

Spolne vloge so družbeno oblikovani in predpisani vzorci vedenja, ki v naši družbi temeljijo na binarnosti ženskosti in moškosti. V naši družbi so osnovane na heteronormativnosti in

patriarhatu, zato imajo moškost in moške spolne vloge večjo družbeno moč (Koletnik, Grm in Gramc, 2016, str. 12).

1.2.1. Družbena konstrukcija razlik med spoloma

Teorij o razlikah med spoloma je veliko. Furlan (2006, str. 40) navaja naslednje:

- evolucijska razlaga razlik med spoloma,
- vedenjska genetika,
- psihoanalitične razlage,
- teorija socialnih vlog,
- teorija pričakovanj in vlog,
- teorija različnih pričakovanj,
- teorija socialnega učenja,
- teorija spolne sheme in
- teorija spolne identitete.

Pri raziskovanju razlik med spoloma in raziskovanju izvora razlik so raziskovalci poudarjali bodisi genetski oziroma biološki vpliv bodisi vpliv okolja in družbe. Biološke in razvojne teorije iščejo vzrok razlike med spoloma v posamezniku, medtem ko socialno-psihološke teorije razlagajo razlike med spoloma kot stranski produkt socialnih interakcij (Furlan, 2006, str. 41).

V vseh kulturah najdemo najrazličnejša prepričanja in predstave o razlikah med spoloma. Povsod najdemo prepričanja, da obstajajo poleg bioloških razlik tudi druge; psihične, vedenjske in osebne razlike med spoloma (Musek, 1994, str. 119).

Osebnostne lastnosti predstavljajo eno najpomembnejših komponent stereotipov o moških in ženskah (Furlan, 2006, str. 47). Vsebinsko se lastnosti, ki naj bi bile bolj značilne za povprečnega moškega, nanašajo predvsem na asertivne in nadzorovalne tendence; lastnosti, ki naj bi bile bolj značilne za povprečno žensko, pa predvsem na skrb za dobro drugih (Avsec, 2002, str. 19). V raziskavi je Andrej Avsec (2002) na vzorcu 225 slovenskih dijakov in dijakinj različnih šol (gimnazija, elektro in strojna šola, ekonomska in upravno administrativna šola) analizirala, v prejšnjih raziskavah določenih, 80 lastnosti, v katerih se po mnenju dijakov in dijakinj moški in ženske najbolj razlikujejo med seboj. Rezultati so pokazali, da so za povprečnega moškega najbolj značilne lastnosti moškost, tekmovalnost, moč, bojevitost, oblastnost, pogum, odločnost, občutek večvrednosti. Določili so tudi lastnosti, ki so najbolj značilne za povprečnega moškega in hkrati najmanj za povprečno žensko. Teh lastnosti je bilo

29, navajam pa le najbolj značilne: moškost, agresivnost, moč, želja po tveganju, atletska bojevitost, brezčutnost, malomarnost (Avsec, 2002, str. 27). Povprečna ženska naj bi imela najbolj izražene naslednje lastnosti: ženskost, nežnost, čustvenost, toplina, skrbnost, radovednost, sočustvovanje in ljubeznivost. Določili so še 36 značilnosti, ki so najbolj značilne za povprečno žensko in hkrati najmanj za povprečnega moškega: čustvenost, nežnost, toplina, sočustvovanje, blaga govorica, ljubezen do otrok, občutljivost za potrebe drugih (Avsec, 2002, str. 29). Raziskava torej pokaže na tradicionalno razumevanje razlik med spoloma.

1.2.2. Spolne vloge

Koncept spolnih vlog je imel največji odmev v kritični feministični teoriji. Številne avtorice ugotavljalo, da je nedelitev domačega in skrbstvenega dela med moškimi in ženskami ena temeljnih posledic neenakosti med spoloma v družbi (Antić Gaber, 2015, str. 98).

Razumevanje spolnih razlik vpliva na to, kakšne vloge v družbi zasedajo osebe različnih spolov. To, kar v neki družbi velja za žensko opravilo, v drugi velja za moško. Spolna vloga naj bi bil skupek predpisov, kako naj se posameznik enega ali drugega spola obnaša in se jih nauči že kot otrok (Furlan, 2006, str. 52). Spolne vloge se ne razvijejo brez vpliva okolice (Fausto-Sterling, 2014, str. 70). Vednost o spolnih skupinah in stereotipih se pri otrocih pojavljajo v drugem letu starosti, med 18. in 22. mesecem razvrščajo igrače po spolu, do 28. meseca pa že izberejo igrače glede na njihov lastni spol in z njimi tudi stereotipno ravnaajo. Že dojenčki kažejo povezavo med spolom in oblikujejo preproste spolne stereotipe (Marjanovič Umek in Zupančič, 2020, str. 617).

Pierre Bourdieu (2010, str. 99) je ocenil, da je za obstoj spolnih vlog v največji meri krivo delovanje tradicionalnih vlog. Družina je imela nedvomno najpomembnejšo vlogo pri reproduciranju moške dominanc; v družini se namreč vsiljuje zgodnja izkušnja spolne delitve dela in oblikuje zakonita predstava o tej delitvi, ki jo zagotavlja pravo.

Družbene konstrukcije ženskosti in moškosti so prešite z družbenimi konstrukcijami materinjenja in očetovanja in vpisane v telesa, družino, politiko ter vse druge socialne prostore. Čeprav so se družbene vloge žensk in moških spreminjale, je distinkcija med žensko kot družbenim bitjem ter moškim kot političnim ohranjala svojo moč (Antić Gaber, 2015, str. 117–118). Temeljna značilnost patriarhalne delitve vlog med spoloma je hierarhičen odnos med njihovimi nosilci. Neenako obravnavanje oseb izhaja ravno iz njihove spolne pripadnosti, zato lahko govorimo o spolni hierarhiji. Pripadnost določenemu spolu določa možnost razpolaganja z viri družbenega bogastva in iz njih izhajajočo družbeno močjo. V patriarhalnih družbah je

manjši del virov in družbene moči v rokah žensk, večji pa v rokah moških. Gre za diskriminacijo, ki temelji na spolni pripadnosti – seksizmu. Seksizem je niz družbeno sprejetih stališč in praks, ki enemu spolu zanikajo možnosti, svobode in koristi, ki so dostopne drugemu spolu. V večini sodobnih družb so v takšnem neenakopravnem položaju ženske (Verša, 1996, str. 11).

Vedenje, ki je odvisno od spola, lahko postane problematično, če se dekleta izogibajo pomembnim učenim izkušnjam, ker jih ne dojemajo kot 'ženska vedenja' ali celo verjamejo, da so njihove življenjske priložnosti drugačne od moških (Brigham Young University, 2016).

1.2.3. Predsodki in stereotipi

Predsodki segajo na vsa področja družbenega življenja. Kažejo se v nespoštljivem, nestrpnem ali prezirljivem odnosu do drugih oziroma drugačnih. Kadar jih poskušamo posplošiti, postanejo odkrito orodje določene politike in ideologije, propagandni stroj. Značilno je potiskanje predsodkov v anonimnost vsakdanjega življenja, v nereflktiranost vsakdanjega govora, kar povečuje moč in vpliv. Predsodki se naselijo v našem jeziku, predstavah, željah in fantazijah (Nastran Ule, 1999).

Predsodki temeljijo na poenostavljenih sodbah; stereotipih. Od običajnih napačnih sodb se razlikujejo po tem, da so zelo odporni, zlepa jih ne opustimo tudi, kadar smo soočeni z utemeljenimi dokazi, da ne veljajo. Osnovni princip stereotipov je izjemno preprost – njegov temelj je bipolarna opozicionalna shema dveh nasprotnih elementov (Musek, 1994, str. 28).

Pogosto se nanašajo na osebnostne značilnosti; osebnostni stereotipi in predsodki se pojavljajo kot atributi objektov stereotipa osebnostne poteze in druge osebnostne značilnosti. Najpogosteje se pojavljajo tiste lastnosti, ki jih ocenjujemo z izrazito vrednostnega vidika, bodisi s pozitivnega bodisi z negativnega. Lahko gre za značajske in etično moralne lastnosti (poštenost, marljivost, resnicoljubnost, lenoba, zahrbtnost), temperamentne lastnosti (prijaznost), intelektualne lastnosti in za telesne in vedenjske lastnosti (seksualna privlačnost). Lastnosti ne morejo biti vrednostno nevtralne (Musek, 1994, str. 29). Nedvomno so predsodki, vsaj to, kar se tiče njihove vsebine, naučeni. Agensi socializacije posredujejo in oblikujejo predsodke v okvirih, ki jih dajejo kultura, kulturne norme in vrednote. Predsodki so zaradi svoje preprostosti in posplošenosti lahek predmet socialnega učenja, krepitev in širjenja (Musek, 1994, str. 31).

Na moške in ženske in na njihove družbene vloge večinoma gledamo stereotipno. Ženskost predstavljajo vedenja, lastnosti in stališča, ki kulturno veljajo kot značilne za ženske; to so tista,

ki so tradicionalno predpisana ženskam in se od žensk tudi stereotipno pričakujejo. Moškost pa predstavljajo obnašanja, lastnosti in stališča, ki so značilna za moške; to so tista, ki so tradicionalno predpisana moškim in se od moških tudi stereotipno pričakujejo (Furlan, 2006, str. 90). Deaux in Lewis (kot navedeno v Avsec, 2002) ugotavljata, da so polni stereotipi sestavljeni iz različnih komponent. Sestavljajo jih osebnostne lastnosti, zunanji videz, vedenjske vloge in poklici. Vsaka komponenta ima svojo maskulino in feminilno obliko. Kljub temu da nobena ni izključno značilna za en spol, pa so maskuline oblike bolj značilne za moške in feminilne oblike za ženske. Vendar vseeno prevladujejo prepričanja o osebnostnih lastnostih, ki predstavljajo eno najpomembnejših komponent stereotipov o moških in ženskah. Vsebinsko se lastnosti, ki naj bi bile bolj značilne za povprečnega moškega, nanašajo predvsem na asertivne in nadzorovalne tendence; lastnosti, ki naj bi bile bolj značilne za povprečno žensko, pa predvsem na skrb za dobro drugih (Avsec, 2002, str. 24). Coyne (Brigham Young University, 2016) navaja, da se dekleta lahko močno držijo stereotipov o ženskah in se počutijo, kot da nekaterih stvari ne zmorejo. Niso prepričane, da so lahko uspešne pri matematiki ali naravoslovju. Ne marajo se umazati, zato je tudi manj verjetno, da bodo poskušale in eksperimentirale v tej smeri. Zaradi želje po svobodi in osvobajanju vsakršni obliki zatiranja pa tudi zaradi sprememb v luči enakovrednosti in enakopravnosti spolov je izjemnega pomena prepoznavanje škodljivih stereotipov, ki človeka omejujejo in mu onemogočajo bolj humano in bolj etično življenje ter bivanje v medčloveških odnosih (Furlan, 2006, str. 112).

1.3. Odraščanje z mediji

Zveza prijateljev mladine je jeseni 1998 (v Erjavec in Volčič, 1999) izvedla raziskavo o medijskih navadah slovenskih osnovnošolcev. Zajetih je bilo 9752 učencev iz večine slovenskih osnovnih šol. Skušali so odgovoriti na vprašanja, kaj otroci radi delajo v prostem času, in kasneje na vprašanja povezana s televizijo (kaj radi gledajo, kdaj jo gledajo, kako pogosto jo gledajo, s kom gledajo televizijo, zakaj gledajo televizijo). Pridobili so naslednje podatke: 19 odstotkov vprašanih otrok je najraje preživljalo prosti čas pred televizijo, a gledanje televizije pada s starostjo. Tako na primer 23,1 odstotka sedemletnikov gleda televizijo, medtem ko jo gleda le 15 odstotkov štirinajstletnikov. S starostjo upada tudi število ur gledanja televizije; mlajši otroci (7–10 let) povprečno gledajo televizijo med 4,1 in 4,5 ure na dan, po desetem letu pa gledanje televizije upade – od 3,2 uri na dan do 2,5 ure na dan (štirinajstletniki). V povprečju slovenski otroci najpogosteje gledajo nadaljevanke (37,5 odstotka), gledanje nadaljevanek raste s starostjo. Delež otrok, ki gledajo risanke, strmo pada s starostjo. Skupaj 19

odstotkov otrok redno gleda risanke, najbolj jih gledajo mlajši otroci; kar polovica sedemletnikov redno gleda risanke. Televizijo najpogosteje gledajo sami, z bratom ali sestro ter s starši. Najpogosteje gledajo televizijo za zabavo, da se spočijejo, pozabijo na težave in ker jim je dolgčas. Starši redko omejujejo določene programe. 40,6 odstotka slovenskih otrok je že posnemalo televizijske junake. Posnemajo jih predvsem otroci, stari sedem do enajst let. Večji delež fantov posnema televizijske junake (46,4 odstotka) kot deklice (35,5 odstotka). Na vprašanje, ali misliš, da televizija vpliva na tvoje razmišljanje in znanje, je 37,4 odstotka slovenskih otrok odgovorilo pritrdilno. Zavest o vplivu televizije narašča s starostjo (Erjavec in Volčič, 1999, str. 119–137).

V vseh sodobnih družbah so množični mediji ena od osrednjih institucij, ki imajo pomembne ekonomske, politične in socialne funkcije. Njihov vpliv lahko opazimo v zasebni in javni sferi. Nosilci družbene moči, država, zasebni kapital in politične interesne skupine, ki nadzorujejo medije ali so tudi njihovi lastniki, želijo prek njih uresničiti svoje interese. Njihov poglavitni cilj je ohranjanje doseženih položajev v družbi. Mediji, ki so vpeti v družbene sisteme, ne morejo biti nevtralni prenašalci informacij (Verša, 1996, str. 7).

1.3.1. Mediji kot dejavnik socializacije

Mediji so pomembno socialno okolje za vse generacije in tako pomenijo tudi novo obliko socializacije. V ospredju delovanja medijev je ekonomski interes, zato si prizadevajo ugotoviti, kaj bi utegnilo mlade najbolj zanimati, zabavati, potešiti njihovo radovednost (Počkar, Andoljšek, Popit in Barle Lakota, 2011, str. 72). V zadnjem desetletju se vedno glasneje govori o televiziji kot ključnem dejavniku socializacije otrok, ki postopno prevzema celo prvo mesto, ki naj bi pripadalo družini (O televiziji: gledalne navade otrok, 2010). Danes je malo družb, tudi najbolj tradicionalnih, v katerih ne bi bilo nobenega vpliva množičnih medijev, predvsem elektronskih (televizija, računalniške igrice, medmrežje, video, radio) pa tudi tiskani (časopis, revije, knjige, plakati). Televizija ima zelo pomembno vlogo pri socializaciji, saj imata živa beseda in gibljiva slika mnogo večji vpliv kot radio ali tiskani mediji (Počkar, Andoljšek, Popit in Barle Lakota, 2011, str. 72).

Vsebine, ki jih prenašajo mediji, so namenjene zadovoljevanju najrazličnejših potreb občinstva. Od potrebe po informiranju in izobraževanju do zabavnih in kulturnih vsebin. Spremljanje medijev je postalo tako običajno, da se njihove prisotnosti sploh ne zavedamo več, večkrat so vključeni v ozadju dolge ure kot nekakšna kulisa med opravljanjem drugih vsakodnevnih nalog (Verša, 1996, str. 9). Razlog, zakaj razpravljamo o vlogi novih tehnologij in medijev na

odraščanje, je preprosto: danes imajo mediji velik vpliv na mladostnike. Medijska in tehnološka eksplozija za mlade pomeni novo obliko socializacije. Mediji postajajo običajno socialno okolje vseh generacij, vendar je morebitna socializacijska vloga za mladostnike posebej pomembna in pomenljiva. Mladostniki vse več informacij dobivajo iz medijev in interneta (Ule, 2008, str. 197).

V sedanjosti obstaja paleta zelo različnih medijev, ki ponujajo mladim izjemen razpon različnih medijev modelov; bogat okvir individualnih razlik v vrednotah, prepričanjih, interesih, samopodobah, telesnih idealih (Ule, 2008, str. 198). Kot pomemben dejavnik socializacije mediji prispevajo svoj delež pri oblikovanju stališč nasploh in tudi oblikovanju stališč o položaju in vlogah spolov. V primeru medijev gre za posebno obliko medijsko posredovanega srečanja z osebami in situacijami. Vrsta stališč so stereotipi oziroma neupravičena posploševanja nepreverjenih lastnosti neke osebe ali družbene skupine, ki se ohranjajo kljub dokazom o nasprotnem. Stereotipi, ki so povezani s spolnimi vlogami, so togi in zelo globoko zasidrani v sistemu družbenih vrednot. Stereotipnost pojmovanja družbenih vlog ženske in moškega se v slovenskem prostoru kaže kot tradicionalna, patriarhalna delitev spolnih vlog (Verša, 1996, str. 10).

Počkar, Andoljšek, Popit in Barle Lakota (2011, str. 72) navajajo, da množični mediji s strukturo programa, s sporočenimi vsebinami, načinom prikazovanja dejanskosti (in predvsem z izbiro tistega, kar bo prikazano), oblikujejo vrednote in ponujajo stereotipe ter klišeje, ki vplivajo na stališča otrok, mladine in odraslih do različnih družbenih skupin, dogajanj v svetu. S ponujenimi vzorci vedenja oblikujejo kulturo; so del kulture današnjega sveta in posledično neizogiben del vsakdana. Z medijsko ustvarjenim pretokom informacij in idejami med različnimi kulturami oblikujejo kulturno identiteto. Postavijo okvir, kaj je dobro in zaželeno ter kaj je družbeno neugledno. Vplivajo na interakcije. Pomembno lahko oblikujejo preživljanje prostega časa in oblikujejo življenjski slog.

Elektronski mediji so postali pomembni sooblikovalci naše družbe in sestavni del našega življenja. In s tem tudi življenja otrok. Televizija je po priljubljenosti, pomembnosti in dosegljivosti še vedno na prvem mestu. Skoraj vsi otroci imajo dostop do nje in ob njej preživijo veliko svojega časa. Večina raziskav potrjuje, da prevzema vse bolj pomembno vlogo v procesu socializacije; otroku na drugačen način kot starši, vzgojitelji in pomembne druge osebe odpira okno v svet. Zaradi svoje dostopnosti je televizija postala široko polje najrazličnejših

predsodkov, čeprav televizija sama po sebi otrokom ne škodi, je bolj pomembna njena vsebina (Peštaj, 2009, str. 83).

Raziskave so pokazale, da sta vloga in odnos med mediji in njihovimi uporabniki zelo zapletena. Vzroki za izbiro vsebin na medijih vplivajo na to, kako bodo te vsebine vplivale nanje. Osebnostne želje in značilnosti ter samopodoba vplivajo na izbor medijev, na pozornost do določenih vsebin ter tudi vrednotenje in razlago sporočil, ki naprej usmerjata uporabo teh sporočil. Lahko jih nekdo prevzame v svoj identitetni okvir ali pa jih zavrne oziroma je odporen nanje. Namesto da obravnavamo mlade kot pasivne uporabnike medijev, se vprašamo, katere cilje, želje motivirajo mlade, da gledajo TV, berejo revije ali uporabljajo internet in kakšno vrsto zadovoljitev dobijo iz medija, ki ga uporabljajo (Ule, 2008, str. 200).

Sklepamo lahko, da ni odločujoč le vpliv medijev samih po sebi, ampak je pomembno celotno socializacijsko okolje (Počkar, Andoljšek, Popit in Barle Lakota, 2011, str. 73). Otroci, mladina in odrasli ne prihajajo do medijev kot nepopisan list papirja, ampak kot članice in člani družine ter drugih skupin in organizacij, v katerih so se oziroma se socializirajo. Pri otrocih, ki doživljajo nasilje v družini, bo prikazano nasilje v medijih takšno ravnanje še okrepilo, sicer pa je njihov učinek kratkotrajen. So pa nekatere raziskave pokazale, da se pri gledalkah in gledalcih (vseh starosti), ki npr. na televiziji vedno znova gledajo prikazovanje dejanskega in fiktivnega nasilja (v filmih), poveča neobčutljivost zanj: nasilje sprejemajo kot samoumevno, kot del vsakdanjega življenja

Zanimanje dojenčkov za televizijo se začne v četrtem ali petem mesecu starosti, malčki pa so tako rekoč že redni in zvesti televizijski gledalci. Otroci začnejo gledati televizijo že pred prvim letom starosti, največji skok pri gledanju pa se zgodi med prvim in drugim letom. Do četrtega leta jo gledajo skoraj vsi otroci (O televiziji: gledalne navade otrok, 2010). Televizija je zelo prisotna v domačem okolju in otrokom danes skoraj ne moremo preprečiti, da bi jo gledali. Strokovnjaki ugotavljajo, da televizijo gledajo vedno mlajši otroci, saj je to priložnost, da si starši lahko za trenutek oddahnejo v hitrem ritmu življenja. Zato je pomembno, da na televizijo pogledamo drugače in se vprašamo, kakšne so njene možnosti, njene prednosti na področju socializacije in učenja otrok (Peštaj, 2009, str. 83). Navzočnosti medijev in njihovih morebitnih učinkov ni smiselno obsojati, treba se je sprijazniti in soočiti z medijsko kulturo in se posvetiti medijski vzgoji. Ta naj omogoči medijsko pismenost: naučiti se moramo medije gledati, brati in poslušati. Naučiti se moramo razpoznati, kaj nam sporočajo, zakaj prav to ter kako ustvarjajo svoje podobe (Počkar, Andoljšek, Popit in Barle Lakota, 2011, str. 73).

Arnett (2007, kot navedeno v Ule, 2008) navaja 5 najpogostejših uporab medijev:

1. Zabava: mladostnik uporablja medije za zabavo, sprostitve v prostem času.
2. Oblikovanje samopodobe: medijski modeli pomagajo mladostnikom odgovoriti na vprašanje, kakšni bi radi bili, mediji pa jih lahko opremljajo tudi z informacijami o tem, kako postati tak.
3. Močne senzacije: ljudje se razlikujemo po tem, koliko novosti in močnih dražljajev potrebujemo. Mladostniki imajo večjo potrebo po močnih dražljajih in novih vznurjenih kot odrasli in mediji, ki temeljijo na močnih in intenzivnih doživljajih, jim to omogočajo.
4. Upravljanje s problemi: mladostniki uporabljajo medije tudi za obvladovanje stresnih in negativnih čustvenih stanj. Mediji jim omogočajo identifikacijo in razbremenitev.
5. Ustvarjanje virtualne subkulture: uporaba medijev in spleta mladostnikom daje občutek, da so povezani v mladostniško subkulturo, ki povezuje posebne mladinske interese in vrednote.

Množični mediji s pomočjo gibljivih slik, ponavljajočih se podob in sporočil ter s pripovedovanjem zgodb, najintenzivnejše vodijo in usmerjajo naša življenja. Medijsko posredovano okolje se ponuja kot ponudnik delnih identitet, ki omogoča posamezniku, da svojo identiteto preoblikuje, osrednja vloga medijev pa je omogočanje sredstev za obstoj identitet (Furlan, 2006, str. 102). Mediji prenašajo tudi določena izkrivljena sporočila o spolu. Posredujejo favorizirane podobe in vzorce obnašanja, ki so določeni za posamezen spol in tako ustvarjajo idealizirane podobe spolnih vlog. Mediji so postali najmočnejši prenašalci in ustvarjalci spolnih stereotipov. So tudi tisti, ki ženske poneumljajo in stereotipno predstavljajo. Ženske so v medijih večkrat predstavljene kot objekti, brezosebne stvari, ki imajo glavo le za okras (Furlan, 2006, str. 103).

Družbeno razlikovanje med spoloma služi v prvi vrsti določanju položaju obeh spolov, ki bodo ohranjali socialno stratifikacijo na spolni osnovi in bodo ohranjali privilegirane položaje nosilcev družbene moči; to so moški. Mediji so eden izmed instrumentov za vzdrževanje stanja, v katerem deprivilegirani ostajajo deprivilegirani in tako vzdržujejo privilegiran položaj vladajočih. Skozi medijske vsebine se ohranja spolna hierarhija (seksizem) kot prevlada moških kot nosilcev družbene moči nad ženskami (Verša, 1996, str. 11).

Če odrasli naučimo otroke televizijo pravilno uporabljati, lahko postane njihova zaveznica pri širjenju znanja, oblikovanju različnih veščin in pomembnih vrednot in s tem celovito vpliva na njihov razvoj in dožemanje sveta. Ponuja jim edinstveno možnost, da z njeno pomočjo doživijo stvari, ki jih v resnici nikoli ne bi mogli, za nekatere otroke pa je edini stik s presenetljivo raznolikostjo in pestrostjo širnega sveta (Peštaj, 2009, str. 84). Otroci v svet medijev običajno vstopajo preko risank. Naloga dobrih risank je, da spodbujajo otrokov miselni, govorni, čustveni in socialni razvoj ter učenje. Najpomembnejša kriterija takšnih risank sta kakovostna ilustracija in animacija ter zanimiva, privlačna, zabavna in poučna zgodba. Dobre risanke vsebujejo vsaj tri osnovne elemente, ki otroke pritegnejo: so zabavne, napete in imajo prepričljive pozitivne junake (Peštaj, 2009, str. 88).

1.3.2. Risanke

Risanke na televiziji so eden konservativnejših medijev, ki s poenostavljanjem in shematizacijo prispeva k togosti upodobitev spolnih vlog (Kolar Sluga, 2007, str. 104). Otroci se še učijo svojih socialnih vlog in je torej pomembno, kakšne vloge imajo običajno moški in kakšne ženske. Kot takšne malčku že od malega ponujajo več izbora, malčicam pa veliko več omejitev. Seveda mediji niso edini vzor otrokom pri učenju socialnih vlog. Otrok sicer lahko izvede odklon od medijske predloge, vendar je pot težka. In glede na to, da je toliko manj predlog, morajo deklice vedno porabiti več moči, da se umestijo v tisti prostor, ki ga v risanki tako pogosto ni. Zato je pomembno poudariti potrebo po pestrejših ženskih likih v risankah in animiranih filmih (Kolar Sluga, 2007, str. 105).

Otroci še nimajo utrjenega sistema vrednost in stališč. Nimajo niti življenjskih izkušenj, ki bi jim omogočale določeno stopnjo kritične distance do medijskih vsebin. Njihova osebnost se šele oblikuje, zato so še posebej dovzetni za vplive iz okolja. Proces socializacije ali učenja družbenih vlog je pri otrocih najmočnejši. Ko opazujejo dogajanje okoli sebe, se učijo, kaj je dobro, kaj je slabo, kakšno obnašanje se nagrajuje in kakšno kaznuje. Učijo se od svojih vzornikov in vzornic – na začetku so to predvsem starši, vzgojitelji, pogosto pa tudi medijske osebnosti, liki iz risank, filmov. Tako se učijo tudi, kakšne vloge pogosteje zasedajo moški in kakšne ženske. Zato je pri programih, namenjenim mlajšim gledalcem, še posebno pomembno, kakšno podobo ženske in moškega bodo posredovali mladim gledalcem in gledalkam (Verša, 1996, str. 28). Televizijski programi so namreč prepojeni z nasiljem, seksizmom in so popolnoma skomercializirani. Ubijajo domišljijo in spreminjajo ljudi v pasivne opazovalce, namesto da bi bili aktivni udeleženci (Armstrong, 2000, str. 177).

1.3.3. Vpliv risank na otroke

Risanke lahko vplivajo na otroke pozitivno ali negativno in so tiste, ki jih najbolj pritegnejo in postanejo vsakdanja navada otrok. Risanke imajo lahko pozitiven družbeni učinek na otroke, ker deluje kot pomembno izobraževalno orodje. Otrokom pomagajo razširiti razumevanje sveta, v katerem živijo. Omogočajo jim spoznavanje vrednot in kulture, v kateri živijo (Wijethilaka, 2020). V raziskavi sta Sinha in Mallick (2022) ugotavljala vpliv risank na predšolske otroke. Ugotovila sta, da imajo risanke velik vpliv na njih, učijo jih različnih jezikov, učijo jih moralnih nauk, kaj je prav in kaj narobe. Vpliv imajo tudi na njihovo počutje, otroci so boljše volje, so veseli, ko so gledali risanke. Risanke jih naučijo čustev, kot so ljubezen, prijateljstvo, sreča, agresivnost, strah. Otroci tudi oponašajo like, ki jih vidijo v risankah; lahko pa so risanke tudi negativni vpliv na obnašanje otrok – jeza, ko se otroku omeji gledanje risank.

Risanke pa imajo lahko tudi negativne učinke. Običajno otroci ne razumejo, da se lahko v risankah zgodi vse, v resničnem življenju pa ne, zato se pri otrocih večkrat pojavi disfunkcionalno obnašanje. V risankah se pojavlja tudi ogromno nasilja, ki otrokom daje nerealno sporočilo, verjamejo, da če bi koga ubili, ne bi bili v nevarnosti (Wijethilaka, 2020). Tudi Mahmoud (b.d.) je mnenja, da ne glede na to, da risanke učijo otroke o ustvarjalnosti in jih učijo razmišljati izven okvirjev, imajo risanke lahko negativen psihološki vpliv na otroke. Zaradi pojavljanja nasilja v risankah so na nasilje manj občutljivi. Otroci tudi oponašajo glavne like in s tem spreminjajo svoje psihološko vedenje. Poleg psihološkega vedenja risanke povečujejo možnost debelosti pri otrocih, saj ne počnejo nič drugega, kot gledajo televizijo in jejo. Celodnevno sedenje pred televizijo in gledanje risank je nekaj, kar lahko štejemo za slabo navado, saj bo to negativno vplivalo ne le na družabno življenje otrok, ampak tudi na njihovo zdravje.

Armstrong (2000, str. 177) navaja, da obstajajo raziskave, kjer so ugotovili negativne posledice risank na otroke. Otroci imajo slabši učni uspeh, slabše so pismeni, bolj so agresivni, redkeje se igrajo, predajajo se drogam in alkoholu ter imajo celo povišano raven holesterola. Pa vendar ima televizija tudi svetlo plat, predvsem pri učenju.

1.3.4. Kriteriji kakovostnih oddaj za otroke

Martina Peštaj (2009, str. 86) navaja kriterije kakovostnih oddaj za otroke, ki so naslednji:

1. Vsebina oddaje mora biti v skladu z razvojnimi značilnostmi in potrebami ciljne skupine gledalcev, ki ji je oddaja namenjena.
2. Prepoznan okvir, ki nudi varnost.

3. Junaki, ki omogočajo identifikacijo.
4. Zgodbe, v katerih otroci prepoznavajo vsakodnevno življenje.
5. Elementi otroškega humorja.

V otroku je treba razviti občutek, kaj je na televiziji zanje dobro in kaj ne. S pomočjo odraslih se učijo razumeti vsebino oddaje, ocenjevati njeno zanimivost (kako jo lahko povežejo s svojimi preteklimi izkušnjami, kaj novega jim sporoča) in se odločati, kateri deli programa so vredni njihove pozornosti (predvsem tisti, ki so namenjeni prav njim) in kateri ne. Otroci se hitro naučijo, kaj je pomembno v oddaji, prepoznajo dramaturgijo (jasen potek zgodbe) in jih hitro zmoti, če določeni deli manjkajo (otroci predvsem ne marajo odprtih koncev, ki ne zaključijo zgodbe). Televizija je otrokom koristna le, če jo razumejo (Peštaj, 2009, str. 85).

Ni realistično, da bi bili zmožni se izogniti številnim filmom o princesah in igračam. Namesto tega bi morali starši spodbujati široko paleto interesov in se s svojimi otroki pogovarjati o vplivih medijev. Coyne (Brigham Young University, 2016) predlaga, naj otroci sodelujejo pri različnih aktivnostih in naj bodo princeze le ena izmed mnogih stvari, ki jih otroci radi počnejo. Pomembno je tudi, kako se starši pogovarjajo s svojimi otroki o princesah. Ne bi se smeli bati pogovarjati o dobri in slabi kulturi Disneyjevih princes. Poudarjanje pozitivnih in negativnih strani lahko otrokom pomaga, da se bolje zavedajo medijev, ki jih gledajo.

Tudi Armstrong (2000, str. 180) navaja nasvete staršem glede televizije:

- Omejitev časa, ko otrok gleda televizijo: za predšolske otroke se priporoča največ 2 uri gledanja televizije na dan; omeji naj se tudi prehranjevanje pred televizijo.
- Glejte televizijo skupaj z otrokom: med gledanjem se mu priporoča postavljanje vprašanj, razložitev stereotipa in prepoznavanje pretiranih in popačenih karakteristik.

1.3.5. Reprezentacije spolov v množičnih medijih

Postindustrijska, informacijska družba temelji na kroženju informacij, množični mediji pa so največji in najvplivnejši mehanizem njihovega razširjanja. Mediji so naše okno v svet in so ogledalo resničnega življenja. Kot nov element, vpet v sistem družbenih odnosov, imajo tudi moč razlagati in sooblikovati stvarnost (Verša, 1996, str. 5). Mediji hote ali nehoti ustvarjajo določeno podobo o ženskah in moških. Predeljujejo lahko dejanske dogodke in osebe in iz njih konstruirajo novo, medijsko stvarnost. Tako oblikovana medijska sporočila imajo namen vplivati na gledalčevo, poslušalčevo ali bralčevo mnenje, vrednote in stališča ter končno na njegovo praktično ravnanje. Zaradi funkcij, ki jih imajo, so mediji pomemben dejavnik sooblikovanja družbe (Verša, 1996, str. 7).

Reprezentacije (so)ustvarjajo družbeno interpretacijo dogodkov, pojavov, družbenih skupin in so del družbene konstrukcije realnosti, ne pa realnosti same. Vsi kulturni teksti (besedni, zvočni, vizualni ali njihove kombinacije) – ne glede na medij, v katerem se pojavljajo – svet predstavljajo kulturno, politično ali osebno specifično, ampak niso njihovi avtentični posnetki, niso enaki stvarnosti sami (Tavčar Kranjc, 2011, str. 169). Medijske reprezentacije imajo razmeroma velik vpliv na medkulturne odnose v družbi. Mediji imajo možnost in hkrati moč, da se dogodki, osebe, zgodbe prikažejo tako, da bodo pri ljudeh vzbudili kar največ zanimanja, hkrati pa lahko manipulirajo in zavajajo (Tavčar Kranjc, 2011, str. 170).

Prikazovanje žensk v medijih je še vedno poudarjeno stereotipno, največkrat povezano s tradicionalnimi podobami. Ženske nastopajo v vlogah žene, matere, gospodinje; kar ohranja patriarhalno konvencionalnost in omejuje možnost profesionalnega udejstvovanja žensk. Za oglaševanje vseh vrst izdelkov, ne glede na povezanost vsebine oglasa s podobo ženske, se izrablja estetika ženskega obraza in telesa. Ženske so predstavljene tudi v podobah spolnih objektov, kjer je lahko implicitno ali eksplicitno poudarjena njena spolna privlačnost (Tavčar Kranjc, 2011, str. 170). Enako velja za moške, ampak s stereotipi, ki imajo drugačne poudarke in vsebine. Avtorica Tavčar Kranjc (2011) navaja zapis Johna Bergerja (1972) o seksizmu medijskih reprezentacij spolov:

"Moški delujejo in ženske se kažejo. Moški si ogledujejo ženske. Ženske se vidijo opazovane. To določa ne le večino odnosov med moškimi in ženskami, temveč tudi odnos žensk do samih sebe. Posledica so ženske, ujete v moški pogled" (Berger, 1972, kot navedeno v Tavčar Kranjc (2011, str. 171).

Medijske podobe prikazujejo predvsem idealizirane podobe ženskosti, ki so zaznamovane z nežnostjo, čustvenostjo, predanostjo, žrtvovanjem za druge, predvsem za otroke in družino. Prikazujejo pa tudi idealizirane podobe moškosti – moč, agresivnost, racionalno obvladovanje, gospodovalnost, aktivnost. Tako kot ostale medijske reprezentacije se tudi medijske reprezentacije spolov odmikajo od stvarnega življenja (Tavčar Kranjc, 2011, str. 171).

1.3.6. Podobe žensk v medijih

Kar nekaj avtorjev je analiziralo risanke in lastnosti, ki jih prevzemajo glavni liki. Dorotea Verša (1996) je ugotovila, da je reprezentacija ženskih likov v risankah na slovenski televiziji precej manjša kot moških likov. Od 225 likov je bilo 31 odstotkov ženskih in 69 odstotkov moških (Verša, 1996, str. 13). Tudi značaj družbenih vlog, v katerih nastopajo liki v risankah, je ponazorjen po tradicionalni delitvi tipično ženskih in tipično moških vlog. Od enajstih vlog

je bila pri šestih močna povezava s spolom. Pri drugih je bila ta povezava nekoliko ohlapnejša, še vedno pa je imela patriarhalni in stereotipni značaj. Na primer v druženju z družino in opravljanju hišnih opravil je pogostejše prikazan ženski spol, skrb za družino in otroke pa je izključno ženska naloga (Verša, 1996, str. 29). Grožnja z nasiljem ali agresivno obnašanje sta vlogi, v katerih se v več kot 90 % pojavljajo moški liki, ki so tudi pogostejše žrtve nasilja, kar pri otrocih ustvarja vtis, da je takšno vedenje moških dovoljeno oziroma zanje celo primerno (Verša, 1996, str. 29). Prostor, kjer se liki gibljejo in bivajo, ni naključno določen, temveč je izbran tako, da lahko razberemo spolno geografijo. Oba spola sta najpogostejše prikazana v različnih odprtih okoljih (ulica, v naravi) in sta pri tem izenačena. Dom je drugi prostor, v katerem so ženske najpogostejše prikazane (27 odstotkov), medtem ko je to za moškega delovno mesto (25 odstotkov). Obratno so ženske najredkeje prikazane na delovnem mestu (7 odstotkov), moški pa v domačem okolju (17 odstotkov). Takšna razporeditev uporabe prostora je povezana s stereotipnimi vlogami, v katerih nastopata oba spola; varen dom naj bi bil za žensko primernejši od negotovosti, ki jo ponuja delovno mesto (Verša, 1996, str. 29).

Kolar Sluga (2007) se je v svoji raziskavi osredotočila na analizo filmov izpod rok studia Disney. Splošno je opaženo, da so Disneyjeve risanke vir skrajno konservativne stereotipizacije, pri čemer po navadi z obravnavo ene teme dajejo videz, da slikajo normalno stanje, da torej posnemajo resničnost. Večina moških likov je povezana z javnim življenjem in je nekako vzvišena, upodobitve sledijo stereotipnim predstavam o spolnih vlogah, večina ženskih likov pa je skrajno marginalizirana. Moško-ženski odnos je sestavljen na podlagi delitve moči oz. upodobitev vlog moči (Kolar Sluga, 2007, str. 105-106). Tudi ona je ugotovila, da bi za nekatere risanke lahko rekli, da žensk sploh ni. Za številne risanke bi veljalo tudi, da so ženske sicer vključene, vendar so skrajno nepomembne, karakterni neizanimive ali pa je njihova prisotnost celo zlorabljen. Aktivna vloga ženskega lika ob poroki takoj izgine (Kolar Sluga, 2007, str. 106). Avtorica seveda navaja tudi izjeme, kjer so ženski liki večplastni – ni le lepa, uspešna v poslovnem svetu, ampak se lik temu na koncu tudi odpove – za ljubezen (Kolar Sluga, 2007, str. 107). Ženski liki so sicer večkrat povod za dogajanje, ampak v njem ne sodelujejo, pogosto le čakajo, da jih reši moški. Omejene so bile na domačo sfero, pri čemer so se posvečale, tudi prostovoljno, opravičilo v hiši. Popolnoma so spoštovale splošno družbeno ureditev in razdelitev vlog v njej. Odnos med partnerjema je v glavnem pomenil ljubezen na prvi pogled in stavek o srečnem življenju do konca dni (Kolar Sluga, 2007, str. 107–108).

Sandra Kumer (2021) je v svoji raziskovalni nalogi analizirala tri (tudi) Disneyjeve risanke: Sneguljčico, Mulan in Pogum. Tudi ona je ugotovila slabšo reprezentacijo ženskih likov.

Dekleta delujejo v sklopu stereotipnih lastnosti in vlog (Sneguljčica), ali pa to od njih zahteva družba (Mulan). Z likom, kot sta Mulan in Merida (iz risanke Pogum), je Disney podrl svoj tradicionalni stereotipni lik dekleta. Čeprav ju je narava obdarila z lepoto, zavračata njeno umetno poudarjanje. Poudariti želita to, da so ženske same dovolj hrabre, delavne in vztrajne, da lahko pridejo do uspeha in dosežejo svoje cilje, ne da bi za to morale uporabljati manipulacijo z estetiko svojega telesa (Kumer, 2021, str. 27).

Ema Cvek (2021) je v svoji raziskovalni nalogi analizirala 7 različnih risank: Sneguljčico in sedem palčkov (Sneguljčica), Pepelka, Trnuljčica, Zlatolaska, Pogum (Merida), Ledeno kraljestvo (Elza in Ana), Moana (Vaiana). Pri v oklepajo naštetih ženskih likih je raziskovala njihove osebnostne lastnosti in jih razvrstila na stereotipno ženske oziroma stereotipno moške. Na podlagi tega je določila, koliko stereotipno bolj ženskih oziroma stereotipno bolj moških lastnosti imajo omenjeni liki. Skoraj vse imajo več stereotipno ženskih lastnosti kakor moških. Le Merida, Elza in Vaiana imajo več moških lastnosti. Merida ima skoraj še enkrat toliko bolj stereotipno moških lastnosti (15, kamor spadajo, na primer: bojevitost, svojeglavost, kršene pravil, tekmovalnost, neodvisnost), kakor stereotipno moških lastnosti (8), pri Elzi je ta razlika manjša (14 stereotipno moških lastnosti in 9 ženskih), pri Vaiani pa še manjša (11 stereotipno moških lastnosti in 9 stereotipno ženskih). Pri vseh ostalih likih pa prevladujejo stereotipno ženske lastnosti. Največje odstopanje med številom stereotipnih lastnosti po spolu je avtorica našla pri Sneguljčici, ki nima prav nobene stereotipno bolj moške lastnosti in 10 stereotipno bolj ženskih lastnosti – je skrbna, prestrašena, brez moči, zaupljiva, prijazna, nežna, nesamostojna ... (Cvek, 2021, str. 36).

Coyne, Linder, Rasmussen, Nelson in Birkbeck (2016) so prav tako analizirali Disneyjeve risanke in njihov vpliv na samopodobo otrok. Pri dečkih je stereotipno vedenje manj opazno, imeli so tudi boljše spoštovanje do telesa. Ti rezultati nakazujejo na to, da princeze v Disneyjevih filmih zagotavljajo protiutež izjemno močnim, močnim superjunakom, ki so tradicionalno predstavljeni dečkom (Coyne, Linder, Rasmussen, Nelson in Birkbeck, 2016, str. 1921). Negativni učinki za dekleta niso omejeni samo na škodljivo stereotipno vedenje. V raziskavi so ugotovili, da se dekleta s slabšo telesno samopodobo bolj ukvarjajo s telesnim videzom Disneyjevih princes in iščejo vzornice, ki se jim zdijo lepe. Princeze predstavljajo mladim dekletom tudi prvi ideal lepote in vitkosti (Coyne, Linder, Rasmussen, Nelson in Birkbeck, 2016, str. 1912). Coyne (Brigham Young University, 2016) meni, da se to, kar ženske doživljamo vse življenje, glede zahtev po vitkosti, urejenosti, resnično začne z Disneyjevimi princesami, ko smo stari tri ali štiri leta. Za oba spola je raziskava odkrila, da

starši, ki s svojimi otroki razpravljajo o medijih, pomembno vplivajo na vedenje svojih otrok (Coyne, Linder, Rasmussen, Nelson in Birkbeck, 2016, str. 1919).

Tudi ostale raziskave, na primer Levison, 1975; Streicher, 1974, Sternglanz & Serbin, 1974 (kot navedeno v Aubrey in Harrison, 2004), so že ugotovile slabšo reprezentacijo ženskih likov, ki so tudi bolj pasivni, v ozadju in prikazani stereotipno. Moški liki so bolj neodvisni, samozavestni, odločni, izkazujejo vodstvene sposobnosti, medtem ko so ženski liki bolj čustveni, topli, romantični in ljubeči. Edina stvar, ki jo ženski liki počnejo pogosteje kakor moški, je izkazovanje naklonjenosti (Aubrey in Harrison, 2004, str. 116). Ženski liki so vizualno bolj privlačni, medtem ko so moški liki bolj neodvisni in pomembni za zgodbo (Aubrey in Harrison, 2004, str. 120).

2. Formulacija problema

Skoraj polovico prakse v četrtem letniku sem preživela pred televizijo s štiriletnikom, ki je bil nastanjen v okolje, ki zanj ni bilo prilagojeno. Ker so imeli zaposleni veliko dela, je bilo preprosto samo prižgati televizijo, saj jih ni potreboval, če je ves dan gledal risanke. Težko ga je bilo motivirati za druge dejavnosti, saj so ga risanke popolnoma zaposlile. Med gledanjem sem opazila, da je manj nastopajočih deklet v risankah kot fantov. Začela sem razmišljati o risankah, ki sem jih sama gledala, ko sem bila mlajša, in ugotovila, da se izrecno spomnim, kako nikoli nisem bila videti tako, kakor so bile videti deklice iz Winx Kluba. Pojavilo se je vprašanje, kaj nas risanke učijo, kakšna sporočila imajo in kako nas socializirajo.

Osredotočila sem se torej na razlikovanje med spoloma, reprezentacijo likov v risankah in kakšne so njihove lastnosti, ali so v povezavi s stereotipnimi lastnostmi, ki so nam pripisane glede na spol ali ne. V raziskavi se osredotočam le na dva spola – moški in ženski spol, saj je to za raziskavo preprostejše, ker je omejen nabor risank, ki bi vključevale transspolne like. Čeprav vemo, da je pomemben tudi družbeni spol in spolni izraz posameznika, ki jih moramo v socialnem delu spoštovati. Opazovala sem tudi, če se morda transspolnost pojavlja v risankah, ki sem jih vključila v vzorec, ampak aktivno pa sem raziskovala like le glede na njihov biološki spol.

Pomembno je tudi poudariti, da so stereotipi in predsodki, ki temeljijo na njih, poenostavljene in večkrat napačne sodbe. V svoji raziskavi pa se nanje naslanjam ravno zaradi njihove sposobnosti, biti odporni. Predvsem spolni stereotipi, na katerih so utemeljene tudi spolne vloge tako močno zakoreninjeni v jezik in naš vsakdan, da jih je včasih težko prepoznati. In čeprav se z njimi ne strinjam, se zavedam, da jih je lahko prezreti in jih ravno zato tako raziskujem in analiziram v svoji raziskavi. V pomoč pri raziskavi mi je seznam stereotipnih lastnosti po Avsec (2002). Dodala pa sem še druge lastnosti, ki so jih stereotipno pripisali v raziskavi Aubrey in Harrison (2004).

Tako sem se osredotočila na naslednje lastnosti:

Moške lastnosti: vplivnost, dominantnost, dejavnost, razumnost, hladen/nesramen, verbalno izraža jezo, pamet, delavnost.

Ženske lastnosti: toplina, dovzetnost za potrebe drugih, skrbnost, čustvenost, ljubečnost, prijaznost, sramežljivost, skrb za zunanjo podobo.

2.1. Raziskovalna vprašanja

Zastavila sem si štiri raziskovalna vprašanja, na katera bom skušala odgovoriti v svoji raziskavi.

- Kakšna je reprezentacija likov po spolu?
- Kakšne vloge junaki in junakinje prevladujoče prikazujejo?
- Katere lastnosti prevladujejo pri katerem spolu?
- Ali so te lastnosti v skladu s stereotipnimi lastnostmi po spolu?

2.2. Namen

Namen diplomske naloge je analizirati risanke, ki jih otroci najraje gledajo. Opazovala sem vloge junakov v risankah, njihove naloge, vrednote ter lastnosti in tudi njihov zunanji videz. Namen je tudi ugotoviti, kaj risanke s svojimi sporočili učijo otroke v procesu njihove socializacije.

Da bi odgovorila na raziskovalno vprašanje, sem analizirala vsebino najljubših risank otrok, s poudarkom na sporočilu o spolnih vlogah ter (stereotipnih) lastnosti nastopajočih likov.

3. Metodologija

3.1. Vrsta raziskave

Moja raziskava je kvalitativna. Kvalitativna raziskava je raziskava, pri kateri sestavljajo osnovno izkustveno gradivo, zbrano v raziskovalnem procesu, besedni opisi ali pripovedi, in v kateri je to gradivo tudi obdelano in analizirano na beseden način brez uporabe merskih postopkov, ki dajo števila, in brez operacij nad števili (Mesec, 1997, str. 6). Kvantitativni podatki so tisti, pri katerih so vrednosti spremenljivk navedene z besedami, atributivno (Mesec, 1998, str. 20). Jaz izhajam iz izrečenih stavkov in opisov dejanj likov v risankah.

Raziskava je tudi eksplorativna ali poizvedovalna, saj predstavlja uvod v spoznavanje nekega področja problematike in o takšni raziskavi risank ni napisano veliko. V eksplorativnih raziskavah se seznanimo z nekaterimi osnovnimi značilnostmi področja problematike, opredeliti skušamo osnovne značilnosti, jih definirati in poiskati njihove vsebine (Mesec, 2009, str. 80). Seznanila sem se s pojavom socializacije, spolnih stereotipov, spolnih vlog in skušala te vsebine poiskati v risankah. Raziskava je tudi empirična, saj zbiram nove, neposredno izkustvene podatke z opazovanjem risank in obnašanjem likov v risankah, kar je značilnost empiričnih raziskav (Mesec, 2009, str. 84).

Za metodo sem izbrala kvalitativno analizo vsebine. Analiza vsebine je raziskovalna metoda, ki se uporablja za prepoznavanje vzorcev, značilnosti oziroma za ugotavljanje prisotnosti določenih besed, tem ali konceptov znotraj danih kvalitativnih podatkov (Luo, 2022; Clootrack, b.d.; Columbia University, b.d.). Viri podatkov so lahko iz intervjujev, zapiskov terenskih raziskav, pogovorov, fotografij, filmov ali ostalih pisnih besedil, kot so knjige, eseji, razprave, časopisni naslovi, govori, mediji, zgodovinski dokumenti (Luo, 2022; Columbia University, b.d.). Moji viri podatkov so risanke, v katerih sem s pomočjo vodila za opazovanje opazovala vloge, osebnostne lastnosti in spol likov.

3.2. Merski instrument

Kot instrument zbiranja podatkov sem oblikovala vodilo za opazovanje, v katerem sem določila točke opazovanja. Vodilo je razdeljeno v tri sklope. V prvem delu se osredotočam na zgodbo. Kaj se v risanki dogaja, kdo nastopa, kako so porazdeljene vloge po spolu, kakšni so poklici, ki jih opravljajo odrasli liki. V drugem delu opazovanja pa sem podrobneje opazovala posamezne like. Njihove osebnostne lastnosti (neodvisnost, odločenost, občutljivost), komunikacijo (kdo se komu posmehuje, grozi, žali), vedenjske vzorce (fizična agresija, čustvenost, pogum). V

tretjem delu se osredotočam na stereotipne lastnosti po spolu. Opazujem, koliko likov se obnaša v skladju s stereotipnimi lastnostmi drugega spola. Vodilo opazovanja se nahaja v Prilogi 2.

3.3. Populacija in vzorec

V svojo raziskavo sem vključila dve različni populaciji, saj sem svoja raziskovalna vprašanja razdelila na dve temi. Prva je, katere risanke otroci radi gledajo in drugo, kakšne so te risanke, kakšne lastnosti nosijo liki, kakšne so njihove vloge.

Prva populacija so predšolski otroci, stari med 3 in 6 let. Za raziskavo je pomembno, da analiziram risanke, ki jih otroci radi gledajo, izhajam iz njihovih odgovorov. Populacija je omejena na predšolske otroke, saj so te v primarni socializaciji in šola ter vrstniki za njih še nimajo velikega vpliva. Omejila pa sem tudi starost otrok, saj otroci, mlajši od treh let, težko povejo, katere risanke radi gledajo, starejši otroci pa so že osnovnošolci.

Populacijo sem vzorčila, saj je populacija drugače zelo številčna. Stvarna opredelitev prve populacije so torej predšolski otroci, stari od 3 do 6 let. Časovna opredelitev te populacije so otroci, stari med 3 in 6 let, ki so v šolskem letu 2022/2023 vključeni v vrtec. In krajevna opredelitev populacije so predšolski otroci iz mojega okoliša (osrednjeslovenska regija), ki v šolskem letu 2022/2023 obiskujejo vrtec v Republiki Sloveniji.

Moj vzorec je neslučajnostni, saj niso imeli vsi otroci, ki sestavljalo populacijo, enakih možnosti, da so izbrani v vzorcu (Mesec, 2009, str. 153). Vzorec je tudi priročni, saj sem spraševala otroke, ki so mi najbolj dostopni. Vprašala sem tri skupine predšolskih otrok, v prvi skupini je bilo 12 otrok, v drugi 10 otrok in v tretji skupini 11 otrok. Skupine so bile že oblikovane s strani vrtca. V dveh skupinah (tisti z 10 in 11 otroki) so bili otroci stari med 3 in 5 let, v skupini z dvanajstimi otroki pa so bili stari 5 do 6 let. Skupno sem vprašala 33 otrok iz treh različnih vrtcev v svoji okolici, v osrednjeslovenski regiji. Ker so se v tretji skupini odgovori predvsem ponavljali, sem ugotovila, da sem prišla do zasičenosti odgovorov in sem s spraševanjem otrok prenehala.

Druga populacija, ki jo raziskujem, pa so risanke, ki jih gledajo predšolski otroci.

Opredelitev populacije je torej, risanke, ki so dostopne otrokom v šolskem letu 2022/2023 v Republiki Sloveniji. Moj vzorec bodo sestavljale risanke, ki jih gledajo otroci, v katerih nastopajo človeški liki moškega in ženskega spola. Vzorec bo tako neslučajnostni in bo namenski. Predšolske otroke iz svojega okoliša bom spraševala, katere risanke radi gledajo, in

iz njihovih odgovorov bom izluščila tiste risanke, v katerih nastopajo človeški liki moškega in ženskega spola.

3.4. Zbiranje podatkov

Zbiranje podatkov je potekalo od sredine marca do konca aprila. Na začetku sem potrebovala risanke, ki bi jih lahko analizirala. Najprej sem postavila tri kriterije za izbor risank:

1. risanka, ki jo otroci radi gledajo,
2. v risanki nastopajo liki moškega in ženskega spola in
3. liki so človeški.

Za raziskavo je izjemnega pomena to, da opazujem risanke, ki jih otroci radi gledajo in so med njimi popularne. Pomembno je tudi, da nastopata oba spola, saj mi to omogoča primerjavo likov med seboj glede na spol. Zato je tu še tretji postavljen kriterij, da so liki človeški, saj je pri likih, ki so na primer živali ali pa stvari (štirikolesniki na primer), težko enoznačno določiti spol. V drugem koraku sem vprašala otroke, katere risanke najbolj pogosto gledajo. Otroci so najbolj pogosto navajali risanke, ki meni glede na prej določene kriterije, niso prišle v poštev. Največkrat ponovljen odgovor je bila risanka Tačke na patrolji (9 odgovorov), kjer nastopajo v glavnih vlogah psi. Čeprav tudi v risanki Klepetava Marta nastopa govoreči pes, vseeno nastopa v manjši vlogi, zato sem se vseeno odločila, da to risanko analiziram in lik Marte iz svojih ugotovitev izključim. Risanke, ki pa so prišle v poštev, pa so sledeče: *Peter Pan*, *Heidi*, *Grozni Gašper*, *Klepetava Marta*, *Polly Pocket*.

3.5. Obdelava in analiza podatkov

Obstajata dve splošni vrsti analize vsebine: konceptualna analiza in relacijska analiza. Konceptualna analiza ugotavlja obstoj in pogostost konceptov v besedilu. Relacijska analiza pa to nadgradi s preučevanjem odnosov med koncepti v besedilu. Vsaka vrsta analize lahko vodi do različnih rezultatov, zaključkov, razlag in pomenov (Columbia University, b.d.). Moja analiza vsebine je relacijska, saj sem ugotavljala odnos med spolom in vlogami, osebnostnimi lastnostmi, ki so liku pripisane. Analiza pa je delno tudi konceptualna, saj ugotavljam, ali imajo določeno lastnost pogosteje pripisani ženski ali moški liki.

Vsako epizodo sem gledala s pomočjo vodila za opazovanje in si izpisovala opažanja, izrečene stavke, dejanja, ki so jih liki naredili. Na podlagi tega sem oblikovala teme. Analizirala sem najprej vsako risanko posebej in like razvrščala v prej postavljene kategorije. Dodajala sem tudi specifične kategorije, če je bilo to treba. Specifično kategorijo sem dodala v primeru, ko sem

opazila nekaj, česar nisem mogla uvrstiti v prej postavljanje kategorije v vodilu opazovanja. Nato sem rezultate primerjala med seboj in jih zapisala v preglednico, kamor sem dodala tudi specifične teme, ki so se ponavljale. V pomoč pri končni analizi podatkov mi je bila preglednica, ki sem jo napravila s pomočjo računalniškega programa Excel. Ta preglednica se nahaja v Prilogi 3.

4. Rezultati in ugotovitve

V raziskavi sem gledala pet različnih risank, ki jih gledajo predšolski otroci. Osredotočila sem se na tri večje teme (zgodba, liki, stereotipne lastnosti likov po spolu), med opazovanjem pa sem dodala še skrb za gospodinjstvo, saj je bila ta tema veliko v ospredju pri risanki Grozni Gašper in okolje, kje se liki nahajajo, saj sem pri risanki Nove dogodivščine Petra Pana ugotovila veliko razliko med sobo Wendy in sobo njenih bratov, Jana in Mihe.

4.1. Zgodba

Prav v vseh risankah je bila zgodba drugačna. Peter Pan je deček, ki živi v čarobni deželi Nije, kjer ni nikoli dolgčas in nikoli ne odraste, rad jo zagode kapitanu Kljuki, odpravi pa se tudi v resnični svet, kjer obišče Wendy, Jana in Miho. Skupaj z vilo Zvončico doživljajo nepozabne pustolovščine. Po napornem dnevu v deželi Nije Peter, Zvončica in Otroci Darling (Miha, Jan, Wendy) izčrpani priletijo v otroško sobo v Londonu. Zvončica kljub opozorilom popije Wendyjino kavo. Kmalu po odhodu Petra Pana in Zvončice, se začnejo dogajati čudne stvari. Janove knjige letijo s police; Wendy ne najde svoje krtače za lase, slišijo se nenavadni zvoki, računalnik se ves čas prižiga. Wendy v omari najde hihitajočo se belo Zvončico, Jan in Miha pa najdeta še dve Zvončici v svoji sobi – modro in rjavo Zvončico. Zvončica se je zaradi popite kave razcepila na štiri manjše Zvončice, na štiri osebnosti, modro Zvončico, ki predstavlja vodo in je lepa, iskreča, sijoča; rjavo Zvončico, ki predstavlja zemljo in je pametna, modra in mila; belo Zvončico, ki predstavlja zrak in je muhasta in neukrotljiva, ter na rdečo Zvončico, ki predstavlja ogenj in je strastna, jezna ter besna. V deželo Nije je letela rdeča Zvončica, ki je na Petra zelo jezna. Z drevesa začne metati stvari, odleti celo do piratov in jih prepriča, da morajo odleteti do Londona in se znebi Wendy, saj je jezna na Petra, ker ves čas govori o Wendy. Čeprav tudi Zvončica ne ve, da so pravi nameni kapitana Kljuka ukrasti dragulje. Peter odleti v London, saj sumi, da rdeča Zvončica nekaj naklepa. V Londonu morajo poskrbeti, da se štiri Zvončice združijo v eno in zaščititi Wendy ter londonske dragulje.

Heidi je sirota, ki živi skupaj z dedkom v gorski vasici. Druži se s pastirjem Petrom, Ricom ter živalmi na kmetiji. Dedek, ki okreva po padcu, ugotovi, da Rico vsak dan izgine, ne da bi povedal, kam gre. Heidi in Peter imata preveč dela s kozami, ki jih pripravljata za tekmovanje. V vasici namreč poteka tekmovanje molzenja koz, zmaga tista koza, ki da največ mleka. Na tekmovanju gospa Keller na Ricovih rokah odkrije čudne lise in izpuščaje. Trdi, da gre za nevarno in nalezljivo bolezen, zato se dedi, Heidi, Peter, Rico in njihove koze ne smejo udeležiti tekmovanja. Heidi je vse to čudno, saj bi to pomenilo, da bi tudi ona in dedek imela izpuščaje,

saj bi se nalezla od Rica. Petrova mama in babica tudi menita, da ne gre za bolezen. A Rico pobegne, saj ga je preveč sram, in dedek, Heidi ter Peter ga poskušajo najti in rešiti. Rico pogreša svojega očeta, zato ga hodi čakati na skale, kjer se je nazadnje spotaknil in ujel na strupeno rastlino, zato ima opečene ter lisaste dlani. Ko na tekmovanju to razjasnijo, lahko njihove koze tekmujejo. Zmaga prav s svojo kozo.

Grozni Gašper je navihani deček, ki najrajši zganja potegavščine in lumparije. Največkrat ravno nad svojim bratom, Pridnim Petrom, nagaja pa tudi učiteljem, sorodnikom, varuškam, sošolcem ter celo staršem. Gašper je pozabil svoji mami kupiti darilo za materinski dan. Denar, ki mu ga je oče dal v ta namen, je porabil za nakup sladkarij. Oče v reviji vidi idejo za razvajanje na domu in Gašper mora to pripraviti mami, medtem ko bosta Peter in oče na izletu očetov in sinov. Gašper mami naredi (mrzel) jacuzzi v banji, pripravi ji masažo, še blatno masko je pripravil, ampak mama za to nima več časa, saj mora skuhati večerjo. Na koncu blatno masko s črvi pripravi svojemu bratu Petru.

Klepetava Marta je psička, ki je nekega dne pojedla juho s črkami. Črke so ji namesto v želodec šle v možgane in naučila se je govoriti. Tedi s psoma koplje luknjo na vrtu, saj jih zanima, kaj je v notranjosti. S prijatelji ugotovijo, da danes niso nič videli Trumana, zato ga poiščejo. Truman se jim ne želi pokazati, saj se je zgodilo nekaj groznega. Preveč mu je nerodno, da bi se pokazal. Karolina mu zagrozi, da bo stopila do njega, takrat se Truman odloči, da bo povedal. Včeraj je bil pri frizerju. To zmede njegove prijatelje, saj striženje las očitno ni nič posebnega. Truman nato pove, da je bilo to zelo neprijetno striženje in da se naslednji dne v šoli slikajo. Prijatelji ga nagovorijo, naj pokaže pričesko, kar tudi stori, in izkaže se, da je slaba – na eni strani je obrit, preostali lasje pa so neurejeni. Razmišlja o tem, da bi pobegnil na Antarktiko, vendar mu Karolina pove, da niso vsi videti popolni, da ima en komolec bolj koničast kot drugi, poleg tega pa bo naslednje leto dobil novo šolsko fotografijo.

Vidimo lahko, da je le pri Novih dogodivščinah Petra Pana Polly Pocket in delno Heidi skupno to, da se glavni lik osredotoča na reševanje nekega drugega lika. Reprezentacija likov po spolu je po večini dokaj izenačena. Čeprav pri Novih dogodivščinah Petra Pana je razlog v tem, da se Zvončica razcepi na štiri različne osebnosti.

Po večini imajo ženski liki manjše vloge in se pojavljajo manjkrat kot moški. V risanki Heidi se Petrova mama in babica pojavita le za kratek čas, ko pregledata Ricove rane. Pri Groznem Gašperju je reprezentacija le na strani moškega spola, nastopajo večinoma moški liki, saj kot ženski lik nastopa le mama.

Mame kot lik v risankah se pojavljajo tudi le za delčke sekunde, ko poskrbijo, da so otroci preskrbljeni. Pri Novih dogodivščinah Petra Pana se mama pojavi le, ko preveri, kdaj bodo šli otroci spat. Pri Klepetavi Marti Trumanova mama le odklene vrata in skrbi za njegovega mlajšega brata.

Odrasli ženski liki v risankah le redko opravljajo poklic, po večini je njihova vloga biti mama, le v Pocket Polly je ženska kapitanka ladje. Čeprav tudi moški liki pogosto ne opravljajo poklica. V Heidi je guverner moškega spola, drugje se odrasli liki moškega spola skoraj ne pojavljajo.

Ženski liki so pogostejše prikazani v hiši, prikazani so tudi med razvajanjem. V Pocket Polly se babica pred poroko razvaja, naročenega ima tudi frizerja ter ličenje. Pri Heidi je sicer deklica Heidi veliko zunaj, tudi druga deklica Tereza in njena mama sta na tekmovanju, medtem ko sta Petrova mama in babica prikazani le notri. Zanimiv je tudi pogled na občinstvo na tekmovanju v risanki Heidi, kjer je velika večina gledalcev moškega spola. Največja razlika med spoloma se pokaže v risanki Grozni Gašper, kjer gre oče na druženje s Petrom, mama pa materinski dan preživi v hiši. Razlika je tudi v sobi od Wendy in od njenih bratov. Wendyjina soba je (tradicionalno) roza barve, na steni je polno posterjev zveznikov, medtem ko je v sobi Mihe in Jana polno knjig, računalnik, modelček aviona.

Velika razlika med spoloma se kaže tudi pri skrbi za gospodinjstvo in otroke. V risanki Grozni Gašper le mama skrbi za gospodinjstvo. Medtem ko zjutraj oče, Peter in Gašper sedijo za mizo in se pogovarjajo, mama čisti kuhinjo, pospravlja mizo, pomiva posodo. Njena največja skrb tistega dne je pospraviti kuhinjo, pri čemer ji Gašper izrecno ne želi pomagati. Mama večkrat reče, da nima časa za razvajanje, saj mora pripraviti večerjo, mizo ali pospraviti kuhinjo. Pri tem ji nihče ne pomaga. Ko se oče vrne z druženja s Petrom, gre takoj v kopalnico.

4.2. Liki

4.2.1. Osebne lastnosti

Pri lastnosti neodvisnosti sem ugotovila, da so dekleta bolj neodvisna. Wendy, Heidi ter Polly so dekleta, ki same najdejo rešitev za težavo in organizirajo njegovo rešitev. V ostalih dveh risankah te lastnosti nisem prepoznala v nobenem liku.

Dekleta so tudi bolj odločna. Wendy, Zvončica, Heide in Polly vedo, kaj želijo, kako bodo rešile ostale like. Od moških likov je le Gašper zelo odločen. Njegova odločnost se kaže v tem,

da ne želi pomagati mami pri pospravljanju kuhinje, odločen je, da bo kot nadomestilo za zavračanje gospodinjskega dela, mamo razvajal.

Za zgodbo so najpomembnejši liki obeh spolov. Največkrat so to liki, katerih imena se pojavljajo že v samem naslovu risanke (Grozni Gašper, Heidi, Pocket Polly). Pri Heidi je za zgodbo pomemben tudi Rico (torej lika obeh spolov), saj je izgnan s tekmovanja in ga je treba rešiti, na koncu tudi zmaga na tekmovanju. Pri Novih dogodivščinah Petra Pana je za zgodbo najpomembnejša Zvončica, ki spiže kavo in se razcepi na štiri osebnosti (lepota, pamet, neukrotljivost, jeza) in ukaže piratom, da okradejo Wendy. V Klepetavi Marti pa je za zgodbo najpomembnejši Truman, ki se sramuje svoje nove pričeske, saj se naslednji dan v šoli slikajo, njemu pa njegova nova pričeska ni všeč.

Vizualna privlačnost likov je na strani ženskih likov. Na to jih opozarjajo tudi ostali liki. Zvončica je na pogled zelo privlačna, ima zelo suho postavo. Pogosto sliši opazke glede svojega videza in jo na njeno privlačnost opozarjajo tudi drugi liki. Modra Zvončica je opisana kot lepa, iskreča, sijoča, popolna. Še Miha komentira z besedami: *Vau, kako je ljubka*. Ko pirati vidijo Rdečo Zvončico, ki v risanki predstavlja jezo, in opazijo, da je drugačna, to komentirajo z besedami: *Izgleda malce čudno, morda je zamenjala šminko ali kaj takega, a ji pristaja*. Kapitan Kljuka ji na željo po ugrabitvi Wendy odgovori z besedami: *Seveda bi z veseljem pomagal taki fini, mladi vili v težavah*.

V risanki Klepetava Marta se Karolina pogovarja s Trumanom o svojem zunanjem videzu, ko mu reče, *da ljudje od nje pričakujejo, da izgleda popolno*. Truman ji pove, da je *obsedena s svojim videzom*.

Moški liki nase ne gledajo kot na vizualno privlačne, niti nihče tega nikoli ne komentira o njih.

So pa moški liki bolj občutljivi. Rico v risanki Heidi joka, saj pogreša svojega očeta, sram ga je tudi svoje poškodbe. Truman v risanki Klepetava Marta je zaskrbljen glede svojega zunanjega videza in je razburjen. Pri ženskih likih le deklica Bella v risanki Pocket Polly joče, ko se babica končno poroči.

4.2.2. Komunikacija

Izražanje mnenja je bilo v ospredju le v risanki Heidi, kjer so liki ženskega spola bolj izrazili svoje mnenje. Gospa Keler (Terezina mati) je bila zelo jasna, ko je obtožila Rica, da ima garje. To je izrekla celo z naslednjimi besedami: *Ta tujec ima garje*. Na drugi strani pa sta bili jasni

tudi Petrova mama in babica, da Rico zagotovo nima garij. V ostalih risankah se izražanje mnenja ni pojavljajo.

Ženski liki se tudi pogosteje posmehujejo drugim. V risanki Nove dogodivščine Petra Pana se Rdeča Zvončica zelo očitno posmehuje piratom, jih kliče neumni, čeprav se tudi pirati posmehujejo Wendy, ko v zraku spusti sidro na ladji, ji rečejo: *To nima smisla, veš mladenka, ne bo doseglo tal.* V risanki Heidi se Tereza in njena mama posmehujeta Heidini kozi. Tereza ji celo reče, da bo *s to šepavko gotovo zmagala ... na tekmovanju cirkuških pošasti.* V drugih risankah posmehovanja nisem zaznala.

Pogosteje ženski liki tudi žalijo druge. Poleg ravnokar omenjenih primerov in likov Bella v risanki Pocket Polly užali Nika in mu reče, da je tu čuden le on. Od dečkov pa Miha v risanki Nove dogodivščine Petra Pana pirate ozmerja s klovni. Grozni Gašper pa žali svojega brata Petra.

Moški liki na drugi strani pogosteje grozijo drugim. Peter Pan grozi s pirati in se z njimi tudi bojuje. Kapitan Kljuka grozi Wendy in meni, da v Londonu nima zaščite. V risanki Heidi dedek grozi Ricu in mu reče, *bolje zate, da me poslušáš.* Le v risanki Klepetava Marta Karolina na koncu grozi Trumanu in mu reče, da bolje zanj, *da nikomur ne pove za njene nesimetrične komolce.* Medtem ko ni razlike med spoloma v verbalnem izražanju jeze. Rdeča Zvončica v risanki Nove dogodivščine Petra Pana je opisana kot besna in se tudi ves čas jezi na Petra Pana, ker veliko omenja Wendy, vanj celo meče stvari iz hiše. Ampak jezo izraža tudi Peter Pan, ki je na pirate zelo jezen. Tudi Gašper v risanki Grozni Gašper je jezen, ker mora razvajati mamo za en dan in kriči, da je to bedno preživljanje časa. Medtem ko v risanki Heidi jezo najbolj izraža Terezina mama, gospa Keler. Ko njuna koza ne zmaga na tekmovanju, je zelo jezna, zato hitro odide s tekmovanja, med jeznim odhodom celo udari svojo kozo, ker ni zmagala.

Ženski liki pogosteje komandirajo in ukazujejo, kaj mora nekdo narediti, da situacijo rešijo. Le Grozni Gašper se ves čas dere na mamo, naj pohiti, da je razvajanje pripravljeno.

Največja razlika med spoloma pri komunikaciji pa je glede komentiranja videza druge osebe oziroma prejemanje komentarjev o sebi in svojem videzu. Moški liki veliko pogosteje komentirajo fizični videz lika in to predvsem komentirajo ženski lik. Poleg že prej omenjenih primerov komentiranja Zvončice v risanki Nove dogodivščine Petra Pana, Richard v risanki Polly Pocket takoj komentira, kako lepa nevesta je babica, na kar pa jo opozorita tudi Polly in Shani. Truman v risanki Klepetava Marta opomni Karolino, da je tudi ona obsedena s svojim

videzom in če je njena velika napaka morda njena osebnost, ali to, da hoče biti glavna ali to, da vpije?

Karolina: Veš, tudi jaz imam eno veliko napako.

Truman: Ali je to tvoja osebnost?

Karolina: Ne!

Truman: To, da hočeš biti vedno glavna?

Karolina: (še glasneje) Ne!

Truman: Ali to, da vpiješ?

V risanki Grozni Gašper se mama zahvali Petru za darilo z besedami: *O, Peter, ti moja ljubka žabica, popolno je!*

Tudi Heidi izkazuje, da je njena vrednota lepota, saj si želi, da je njena koza najlepša koza na tekmovanju, čeprav je tekmovanje v tem, katera koza da največ mleka in ne lepотно tekmovanje. Na to jo opozori tudi Peter, ampak je Heidi vseeno. Iz tega lahko sklepamo, da dekleta pogosteje poslušajo komentarje o svojem videzu, ljudje od njih celo pričakujejo, da so videti popolno (Karolina v risanki Klepetava Marta: *Ja, Truman, ampak ljudje od mene pričakujejo, da izgledam popolno*), zato posledično njihova vrednota postane lepota in to od sebe tudi pričakujejo.

Zanimivo je tudi, da v uvodni pesmi pred začetkom risank je Heidi opisana kot dobrosrčna, in sicer z naslednjimi besedami: *Na planini zasneženi ljubka deklica stanuje Heidi ... O Heidi, dobro srce imaš.*

V risanki Klepetava Marta, čeprav je pes, lahko sklepamo, da je ženskega spola, je opisana kot pes, ki veliko govori. Govori ves čas, kar je še eno izmed stereotipnih prepričanj, da ženske veliko govorijo.

4.2.3. Vedenjski vzorci

Pri vedenjskih vzorcih sem opazila, da so dokaj porazdeljeni med liki in so posamezni vzorci zelo odvisni od risanke. Ženski liki so sicer bolj iznajdljivi, Zvončica, Heidi in Polly vse najdejo rešitev za nastalo situacijo, naredijo načrt reševanja in porazdelijo delo. Polly se sicer za nasvet obrne še na babico, s katero skupaj povečata ladjo. Že prej omenjena dekleta pokažejo veliko poguma pri reševanju. Pogum pa pokažeta tudi Peter Pan v risanki Nove dogodivščine Petra

Pana in dedek v risanki Heidi, ki tudi prvi steče v reševanje Rica. Ista dekleta rešijo drugega iz nevarnosti, Wendy reši Zvončico iz nevarnosti, Peter Pan pa takoj prileti, da bi rešil Wendy, ki je po mnenju Kapitana Kljuka (in tudi Petra Pana, saj takoj prileti, ko sumi, da je v nevarnosti) v Londonu potrebna zaščite. Kapitan Kljuka reče: *V deželi Nije Wendy ščitijo Peter Pan, Izgubljenčki, domorodci, čarobne sile; v Londonu je nezavarovana.*

Moški liki so bolj pasivni in le sledijo drugim in poslušajo, kaj morajo narediti. Miha v risanki Nove dogodivščine Petra Pana uboga druge in posluša, kaj mora narediti, prav tako Peter v risanki Heidi le sledi drugim in jih uboga.

Velika tema, ki se je pojavila predvsem v risanki Grozni Gašper, je obremenjenost ženskih likov. Mama vedno znova izrazi, kako zelo je obremenjena in da resnično potrebuje sprostitev, ampak kljub temu si za to ne vzame časa, saj mora skrbeti za gospodinjstvo. Preobremenjena je tudi Polly, ki si je zadala, da bo za babico pripravila popolno poroko. Razlika med tema dvema likoma je v tem, da Polly pomagajo prijatelji, mami v Groznem Gašperju pa ne pomaga nihče.

Dodatna tema, ki sem jo zaznala in jo je treba nasloviti, je odnos do tujega. Do tuje kulture ali tujcev nasploh. Opazila sem, da risanke niso ravno sprejemajoče do tujega, predvsem v risanki Heidi, ko gospa Keler izrazi, da ima Rico garje z besedami: *Ta tujec ima garje*, čeprav bi to lahko na primer izrekla z besedami: *Ta otrok ima garje*. Njen komentar nakazuje na ksenofobijo, saj si izmisli nekaj, kar ni resnično o človeku, ki ne izvira iz njihovega okolja in se je vanj preselil. Zanimivo se mi je zdelo tudi vključevanje ameriške staroselske kulture v risanko Nove dogodivščine Petra Pana. Da bi združili osebnosti Zvončice, se Miha in Jan oblečeta v dokaj kostumska oblačila, ki nakazujejo na ameriške staroselce in si izmislita pesem, ki gre nekako takole: *Humba humba humba pa.*

Slika 1: Miha v risanki Nove dogodivščine Petra Pana

Vir slike: posnetek zaslona. Nove dogodivščine Petra Pana (2022) *London Calling* [Video]. 25. 7. Pridobljeno 2. 5. 2023 s <https://www.ccma.cat/tv3/sx3/the-new-adventures-of-peter-pan-capitol-25/video/4876814/>

4.3. Stereotipne lastnosti

4.3.1. Stereotipno ženske lastnosti

V risankah sem opazovala naslednje lastnosti, ki so stereotipno pripisane ženskemu spolu: topla, dovzetna za potrebe drugih, skrbna, čustvena, ljubeča, prijazna, sramežljiva in mar ji je za zunanjo podobo. Ugotovila sem, da ženski liki v vseh risankah vsebujejo vsaj eno izmed teh lastnosti, le sramežljivosti nisem opazila pri nobenem izmed ženskih likov. Prisotna je le v risanki Klepetava Marta, kjer se Truman (torej fant) sramuje svojega videza. Ženski liki tudi niso bili ravno čustveni, le Bella v risanki Pocket Polly je jokala na poroki, medtem ko sta Rico v risanki Heidi ter spet Truman bolj čustvena lika. Rico joka, ker pogreša svojega očeta, Trumanu pa je nerodno zaradi svojega videza in se ga sramuje, zato je slabe volje, razdražen. Močno je prisotno predvsem opažanje glede skrbi za zunanjo podobo, saj je dekletom kar mar zanje, vendar jih na to opozarjajo tudi drugi, predvsem fantje. Wendy išče krtačo, Modra Zvončica nujno potrebuje lepotni spanec, Karolina mora biti videti popolno, tudi babici v Pocket Polly je pomembno, da je videti dobro. Ampak ko imajo pomisleke glede svoje zunanje podobe (Wendy, na primer, ko meni, da ima grozno frizuro), jih noben lik ne potolaži, medtem ko je ves namen epizode v risanki Klepetava Marta tolaženje Trumana, naj ne skrbi za svoj zunanji videz, da to ni tako pomembno. Karolina pravi: *Na sebi vidim več drobnih napak, ki jih drugi ne. Truman, ne moreš biti tako obseden s svojim videzom.... / Mene skrbi še veliko več drugih stvari ... / Vem, da imam eno veliko napako.*

Ženski liki so bolj skrbni in dovzetni za potrebe drugih. Helena v risanki Klepetava Marta prva opazi, da se Truman z njimi ne druži in jo skrbi, kje je. Wendy takoj poskrbi, da se brata oblečeta v pižamo in gresta spat, ko priletijo v London in so utrujeni. Babica v risanki Pocket Polly nahrani pelikana, ki je videti zelo lačen. Medtem ko je Grozni Gašper do svoje mame zelo neskrben in celo pozabi na materinski dan. Dan razvajanja ji pripravi le, ker mu tako ukaže oče, kar nakazuje na moško avtoriteto.

Le redkokateri lik moškega spola vsebuje določenost lastnost, ki so stereotipno pripisane ženskemu spolu. Peter Pan in dedek v risanki Heidi sta skrbna, že prej omenjeni Rico je čustven, čustven je tudi Truman, ki pa je še sramežljiv in mu je mar za zunanjo podobo.

4.3.2. Stereotipno moške lastnosti

Na tem delu sem opazovala lastnosti, ki so stereotipno pripisane moškemu spolu: vplivnost, dominantnost, pogum, aktivnost, razumnost, hladnost/neprijaznost, verbalno izražanje jeze, pamet, delavnost.

Moški liki so bolj vplivni in dominantni, njihovi ukazi so upoštevani. V risanki Heidi, ko gospa Keler obtoži Rica, da ima garje, jim ni treba še zapustiti tekmovanja, dokler tega ne potrdi moški lik – guverner, ki jim tudi dovoli tekmovati, ko kasneje dokažejo, da nima garij. Grozni Gašper upošteva le očeta, ko mu ukaže, da mora za mamo pripraviti razvajanje; ko ga mami prosi za pomoč, je ne upošteva. Moški liki tudi bolj izkazujejo razumnost in mirijo druge. Razlika med spoloma je očitna le še pri delavnosti, čeprav je edini lik, ki je prikazan ob delu, dedek v risanki Heidi. Na to opozarja tudi Heidi, ki mu želi nameniti denarno nagrado s tekmovanja, da bo lahko manj delal. Popolnoma pa je kot delo spregledano žensko gospodinjstvo.

Ostalih razlik ni opaziti, ženski liki so ravno tako pogumni, aktivni, celo bolj so pametni kot moški. Ravno toliko verbalno izkazujejo jezo. V primerjavi z moškimi liki so celo bolj hladni ter zlobni liki.

Več ženskim likom v različnih risankah lahko pripišemo stereotipno moške lastnosti, kar pa ne velja obratno. Moškim likom so manj pripisane stereotipno ženske lastnosti.

5. Razprava

Rezultati, ki sem ji dobila v svoji raziskavi, so me malo presenetili. Zanimivo, ampak tudi spodbudno se mi zdi, da ni nekih velikih razlik med osebnostnimi lastnostmi in med vedenjem likov po spolu. Ženski liki so pogosteje prikazani kot zlobni, nesramni in posmehljivi. Žalijo druge like, se jim posmehujejo. Največja razlika pa je, žal, še vedno pri skrbi za zunanji videz. Ženski liki so še vedno prikazani na način, da jim je mar za svoj zunanji videz in zanj skrbijo, na kar jih opozarjajo tudi drugi liki. Če ima moški lik težave s samopodobo, jih ostali (predvsem ženski) liki tolažijo, medtem ko se ob istih težavah pri ženskem liku na to no nihče ne odzove.

Če svoje rezultate primerjam z ostalimi raziskavami, ki sem jih omenjala že v teoretičnem uvodu, opazim nekaj podobnosti, ampak tudi kar nekaj razlik. V raziskavi Doroteje Verša (1996) je bila reprezentacija spola močno na moški strani, česar pa sama nisem opazila. Njeno opažanje lahko povežemo z opažanjem Nadje Furlan (2006), ki je zapisala, da če v predstavah o preteklosti ljudje nastopajo kot aktivni posamezniki, so ti vedno moški. Gre za slikanje preteklosti aktivnih moških z nekaj pasivnimi ženskami, ki v ozadju izvajajo omejene vrste stereotipnih in ponavljajočih se dejavnosti. Podobno je ugotavljala tudi Breda Kolar Sluga (2007). Za nekatere Disneyjeve risanke bi lahko rekli, da žensk skorajda ni. Kar pa sama težko povežem s svojo raziskavo. V moji raziskavi je bila reprezentacija spola dokaj uravnotežena. Razlika verjetno prihaja iz nove generacije risank, v moji raziskavi v vzorec niso vključene Disneyjeve risanke oziroma ostale podobne starejše risanke. Se pa strinjam z ugotovitvijo Brede Kolar Sluge (2007), da so v različnih primerih ženske v bolj pasivni vlogi, v vlogi mame, babice, prijateljice, ki se pojavljajo le za kratek izsek.

Zanimiva je tudi povezava z okoljem, kjer so. V raziskavi je Dorotea Verša (1996) opazila, da sta lika enako pogosto prikazana v odprtih okoljih (ulica, v naravi), ženski liki so pogosteje prikazani doma, moški pa na delovnem mestu. Obratno, ženske so tudi najredkeje prikazane na delovnem mestu, moški pa doma. V raziskavi Brede Kolar Sluga (2007) je bilo ugotovljeno podobno. Ženske so bile omejene na domačo sfero, pri čemer so se posvečale domačim opravilom. Tudi pri moji raziskavi je stanje dokaj podobno. Liki obeh spolov sta enako prikazana zunaj, so pa ženski liki večkrat prikazani v hiši, doma kot moški. V tej luči se mi zdi zelo zanimiva risanka Grozni Gašper, ki to najbolj prikaže. Oče je odšel na izlet s sinom Petrom, mama je ostala doma in skrbela za gospodinjstvo.

Če svoje ugotovitve glede osebnostnih lastnosti, vedenja, komunikacije povežem z raziskavami na to temo, ki jo je izvedla Ema Cvek (2021) pa opažam, da v moji raziskavi ni bilo takšnega

razpona med stereotipno ženskimi lastnostmi in stereotipno moškimi lastnosti pri likih. V moji raziskavi ima ženski lik skoraj toliko stereotipno moških lastnosti kot ženskih. Ženski liki niso nič manj pogumni kot moški, prav tako rešujejo druge like iz nevarnosti, je pa pomembno omeniti, da so v nevarnosti še vedno ženski liki, na kar je opozarjala že Breda Kolar Sluga (2007), ki je zapisala, da so ženski liki sicer večkrat povod za dogajanje, ampak v njem ne sodelujejo, pogosto le čakajo, da jih reši moški. Opazila sem, da jih rešijo (tudi) ženske. Se pa vseeno strinjam z raziskavo Eme Cvek (2021), da so ženski liki skrbni, nežni, prijazni, kar je opazila tudi sama.

Jennifer S. Aubrey in Kristen Harrison (2004) sta navajali več raziskav, kjer so ugotavljali stereotipne lastnosti likov po spolu. Z njihovimi ugotovitvami se lahko delno strinjam. Moški liki so bolj samozavestni, odločni, izkazujejo vodstvene sposobnosti, ampak so tako prikazani tudi ženski liki; morda so še bolj odločne, pogumne. So pa ženski liki bolj vizualno privlačni, na to jih opozarjajo tudi drugi liki oziroma se tega zavedajo same, skrbijo za svoj videz.

Če pa svoje ugotovitve povežem še s teorijo o medijih kot socializacijskih dejavnikov, lahko potrdim, da mediji prenašajo izkrivljena sporočila o spolu. Posredujejo favorizirane podobe in vzorce obnašanja, ki so določeni za posamezen spol in tako ustvarjajo idealizirane podobe spolnih vlog. To se predvsem opazi pri starejših ženskih likih, odraslih osebah, ki so prikazane le kot mame ali babice in imajo malo drugih lastnosti, zanimanj. Stereotipne vloge se pojavljajo pri ženskah, ki so mame, ki so odrasli liki. Ko so ženski liki prikazani kot deklince, so dosti bolj raznolike.

Otroci še nimajo utrjenega sistema vrednost in stališč, niti nimajo življenjskih izkušenj, ki bi jim omogočale kritično ovrednotenje videnega na televiziji, kar lahko pripomore k tem, da bodo deklince iz risank dobile sporočilo o skrbi za zunanji videz, kako pomembno je, da je deklica videti dobro, saj jo na to ves čas znova opozarjajo drugi. In tudi, kakšne morajo postati, ko bodo matere in bodo ustvarile svojo družino.

Z zgodbami, ki jih uporabimo v delovnem kontekstu psihosocialne podpore in pomoči, skušamo pri uporabniku doseči učinek preokvirjanja z mobilizacijo pomoči in usmerjenostjo na uspešno izkušnjo v preteklosti ali možni razplet v prihodnosti. Socialno delo lahko uporablja zgodbe pri svojem delu z uporabniki, ki bodo pomagale pri iskanju virov moči in pri iskanju rešitev za stisko uporabnika (Šugman Bohinc, 2003, str. 379). Risanke v socialnem delu vidim kot moč socialne delavke, da otroka povabi v delovni odnos in z njim oblikuje tesno sodelovanje. Risanke omogočajo spoznavanje življenjskega sveta uporabnika. Avtorice

Šugman Bohinc, Rapoša Tajnšek in Škerjanc (2007, str. 7) so zapisale, da raziskovati življenjski svet uporabnika pomeni soustvarjati podobo njegove življenjske situacije v družbenem in kulturnem kontekstu, da bi odkrili in aktivirali vire, ki mu bodo omogočili kakovostnejše življenje. In če se tu navežem še na Postraka (2015, str. 272), življenjski svet uporabnika sestavlja pet dejavnikov: spol, družina, šola, vrstniki, vrednote. Treba je torej raziskati življenjski svet uporabnika, življenjski svet otroka in risanke so lahko eden izmed orodij socialnega dela za raziskovanje, za pogovor z otrokom, ki zaradi svoje starosti svojega življenjskega sveta ne more (še) ubesediti. Tudi Kustec (2011, str. 27) vidi smisel v uporabi umetnostno izraznih sredstev, kamor bi sama uvrstila tudi risanke. Raznovrstnost in širina izrazno ustvarjalnih sredstev omogočata njihovo rabo pri različnih ciljnih skupinah kot dopolnilno orodje pri svojem delu. V tem procesu pridejo na dan številne teme, ki so zelo povezane s socialnim delom (komunikacija, doživljanje, izražanje čustev, skupinska dinamika, reflektiranje stiske). Kot umetnostno izrazna sredstva lahko uporabimo tudi risanke, s katerimi lahko raziskujemo te teme in poglede otrok na te teme, pa tudi na teme, ki se tičejo njegovega življenja in sestavljajo njegov življenjski svet.

Če na tem mestu odgovorim še na svoja zastavljena raziskovalna vprašanja, lahko ugotovim, da je reprezentacija likov po spolu porazdeljena. V risankah nastopa podobno število moških in ženskih likov, čeprav določeni ženski liki nastopajo le za delček epizode, ženski liki so pogostejši tudi bolj nesramni, zlobni, slabi liki v risankah.

Ženski liki prevzemajo bolj skrbstvene vloge, so mame ali otroci. Le v enem primeru je ženski lik imel poklic (kapitanka ladje), medtem ko moški liki imajo bolj vodstvene vloge, skrbijo za skupino, so vodje skupine (Kapitan Kljuka, Peter Pan), guverner okrožja. So pa moški liki tudi očetje, dedki in otroci.

Lastnosti, ki prevladujejo pri likih, niso specifične za določen spol. Liki se obnašajo v skladu do stereotipnih lastnosti svojega spola, ampak te lastnosti niso rezervirane le za svoj spol. Več ženskih likov se sicer vede in nosi stereotipne lastnosti moškega spola. Moški so redki prikazani z lastnostmi, ki so stereotipno pripisane ženskemu liku. Edina lastnost, ki je zelo specifična le za ženski spol, je skrb za zunanji videz oziroma lepota kot vrednota. Ko ima z zunanjim videzom težave moški spol, ga kmalu potolažijo, medtem ko moški liki pogostejši komentirajo zunanji videz ženskega lika. Ženski liki tudi čutijo pritisk, da morajo biti videti dobro.

5.1. Kritično ovrednotenje metodologije

Uporabljena metodologija se mi je zdelo smiselna za mojo raziskavo. Izhajala sem iz odgovorov uporabnikov, kar je tudi poglavitna metoda socialnega dela. To se mi zdi tudi zelo primerno, saj imam vpogled v to, kaj otroci danes gledajo in točno kakšna sporočila so jim projektirana v risankah.

Treba pa se je vprašati, če so risanke, ki sem jih analizirala, resnično priljubljene med otroki. Prav vse risanke, ki sem jih analizirala, so se med odgovori otrok ponovile le enkrat. Priljubljene risanke, če izhajam iz njihovih odgovorov, so Tačke na patrolji, Ninjago, Barpapapa, Blaze in megakolesniki itd. Risanke, ki niso prišle v poštev, glede na ostala postavljena kriterija; predvsem niso v skladu z zadnjim, da v risanki nastopajo človeški liki. Težko komentiram tudi, v kolikšni meri jih gledajo ostali otroci, saj sem vse dele risank gledala na platformah, kjer ogledi niso javni (Voyo, ogled za nazaj na televiziji, ogled na televiziji v času predvajanja).

Poleg tega težko posplošim ogled ene epizode na celotno risanko, saj je možno, da so ostali deli popolnoma drugačni in vsebujejo drugačna sporočila.

Opažam pa slabost v tem, da sem toliko omejila kriterije, da sem analizirala risanke, ki jih otroci gledajo, ampak jih gledajo v manjši meri, manj pogosto. Pogovori so se ponavljali pri risankah, ki niso bile primerne glede na moje kriterije.

Sama sem gledala risanke, ki jih gledajo predšolski otroci, in zanima me, ali bi bili rezultati drugačni pri malo starejših otroci (osnovnošolcih), saj predvidevam, da oni gledajo drugačne risanke, kjer nastopajo tudi starejši liki, zato bi morda lahko dobila boljše odgovore glede odraslih likov, staršev, ki se v mojih analiziranih risankah niso toliko pojavljali.

6. Sklepi

Iz vseh teh ugotovitev lahko iz moje raziskave o risankah, ki sem jih gledala, sklepamo naslednje stvari:

- Ni velike razlike med reprezentacijo ženskih in moških likov v risankah. So pa ženski liki vseeno včasih bolj v ozadju, se prikažejo za krajši čas.
- Ženski liki izkazujejo stereotipno ženske lastnosti. So tople, dovzetne za potrebe drugih, skrbne, ljubeče, prijazne. Kljub temu pa izkazujejo tudi veliko stereotipno moških lastnosti. Ženski liki so ravno tako pogumni, odločni, pametni, iznajdljivi.
- Moški liki pa vseeno bolj izkazujejo stereotipno moške lastnosti kot stereotipno ženske lastnosti. Niso prikazani kot skrbni, topli, dovzetni za potrebe drugih, prijazni.

- Ženski liki pogosteje poslušajo komentarje o svojem videzu pa tudi o svojem obnašanju, vedenju. Posledično so tudi prikazane v skrbi za svojo zunanjo podobo, občutijo zahteve, da morajo biti videti popolno.
- Ko ima moški lik težave s samopodobo in zunanjim videzom, se cela epizoda risanke vrti okoli tega, da smo veliko več kot naš zunanji videz in imamo vsi majhne napake. Ko ima ženski lik iste težave in skrbi, se to ignorira in se pričakuje, da bo ženski lik to rešil sam.
- Ženski liki so bolj prikazani med skrbjo za gospodinjstvo, morajo kuhati, pospravljati, pomivati posodo. Pri čemer jim moški liki ne pomagajo.
- Risanke zelo stereotipno prikazujejo tujo kulturo in slabše obravnavajo tujce, ljudi, ki niso rojeni v njihovem okolju.

7. Predlogi

Predloge sem razdelila na tri teme: predloge za praktično delovanje, ki se osredotoča na vsakega posameznika, ki je kakorkoli v stiku z otroki, predloge glede teorij in metod socialnega dela, ki se osredotoča na stroko socialnega dela, izobraževanje v socialnem delu in na delo socialnih delavk, ki prihajajo v stik z otroki ter predloge glede nadaljnjega raziskovanja, ki predstavlja morebitne nadaljnje raziskave, katerim je moje diplomsko delo lahko podlaga.

Predlogi za praktično delovanje:

- Po ogledani risanki se je treba z otrokom pogovoriti, kaj je videl, in ga usmeriti v kritično razmišljanje, kaj je bilo prav, da se je zgodilo v risanki, kaj ne. Usmeriti ga je treba tudi v to, kako je videl like, in ga naučiti kritično ovrednotiti lastnosti likov.
- Predlagam, da nastanejo risanke, ki bodo vključevale ne le dva biološka spola, temveč bodo vključujoče do vseh spolov.
- Delavnice za otroke, da bodo znali opaziti stereotipna vedenja in videz likov in jih bodo znali kritično ovrednotiti.

Predlogi glede teorij in metod socialnega dela

- V socialnem delu je treba opolnomočiti starše, da se bodo lahko ukvarjali z otrokom, da mu ne bodo le prižgali risank, ker je to preprosto in ga brez nadzora pustili pred risankami. Opolnomočiti jih je treba tudi, da bodo z otrokom zmogli imeti pogovore o videni risanki.
- Izobraževanje strokovnih delavcev, ki delajo z otroki in mladostniki, da bodo tudi oni znali prepoznati vpliv risank na vsakdanjik otroka in na sporočila, ki jih je otrok dobil prek risank v svoji socializaciji.
- Uporaba risank za ugotavljanje življenjskega sveta uporabnika kot kreativni medij. Risanke lahko socialni delavki pomagajo, da sodeluje tudi z mlajšimi otroki in ugotovi, s katerimi liki se otrok poistoveti, kakšne so njegove vrednote, in izve to, česar samo s pogovorom morda ne bi.

Predlogi za nadaljnje raziskovanje:

- V svojem diplomskem delu sem raziskovala sporočila risank, ki jih gledajo otroci. Raziskovala sem porazdelitev vlog med spoloma, lastnosti, ki jih nosi lik določenega spola, in ugotovila, da so vloge pa tudi lastnosti še vedno porazdeljene zelo stereotipno. Sama pa težko ocenim, v kolikšni meri otroci te vloge prepoznajo, koliko jih razumejo,

kot edino pravilne. Zato predlagam, da se moja raziskava v tem diplomskem delu nadgradi. Pomembno vprašanje, ki se mi ob koncu poraja, je v kolikšni meri lahko otroci kritično ovrednotijo risanke, ki jih gledajo. Predlagam, da se izvede raziskava, kjer se razišče, kakšna sporočila iz risanke povlečejo otroci, kako opazijo porazdelitev vlog, lastnosti, ki so pripisane določenemu liku, glede na njegov spol.

- Sama sem se osredotočila na mlajše otroke, zanimivo bi bilo videti, ali so rezultati različni pri risankah, ki jih gledajo starejši otroci, na primer osnovnošolci, saj predvidevam, da skoraj zagotovo ne gledajo istih risank kot predšolski otroci.

8. Viri in literatura

1. Antić Gaber, M. (ur.) (letnica). *Zahtevna razmerja: spol, strukturne ovire in priložnosti*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
2. Armstrong, T. (2000). *Prebudite genija v svojem otroku: spodbujanje radovednosti, ustvarjalnosti in učnih sposobnosti: (za starše otrok med 3. in 12. letom starosti)*. Tržič: Učila.
3. Aubrey, J. S., & Harrison, K. (2004). The Gender-Role Content of Children's Favorite Television Programs and Its Links to Their Gender-Related Perceptions. *Media Psychology*, 6(2), 111-146. Pridobljeno 23. 3. 2023 s https://www.tandfonline.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/doi/abs/10.1207/s1532785xmep0602_1
4. Avsec, A. (2002). Razlike med spoloma v vrednostnih ocenah spolno stereotipnih osebnostnih lastnosti. *Anthropos*, 43(4/6), 19-34.
5. Avsec, A., Kavčič, T., & Petrič, M. (2017). *Temeljni vidiki osebnosti*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
6. Bergant, M. (1994). *Nove teme pedagoške sociologije in sociologije reforme šolanja*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
7. Berger, P. L., & Luckmann, T. (1988). *Družbena konstrukcija realnosti: razprava iz sociologije znanja*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
8. Bourdieu, P. (2010). *Moška dominacija*. Ljubljana: Sophia
9. Brigham Young University (2016). Disney princesses: Not brave enough, say researchers: Study finds Disney Princess culture magnifies stereotypes in young girls. *ScienceDaily*. Pridobljeno 20. 3. 2023 s www.sciencedaily.com/releases/2016/06/160620141309.htm
10. Cloomrack. (b.d.). *What is Content Analysis?* Pridobljeno 24. 4. 2023 s https://www.cloomrack.com/knowledge_base/what-is-content-analysis
11. Coleman, J. C. (1979). Needed: New Means of Socialization. *Educational Leadership*, 36(7). Pridobljeno 7. 4. 2023 s <https://eds-s-ebshost-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=05f8714b-0935-45fb-92da-2999ab409bf7%40redis>
12. Columbia University. (b.d.). *Content Analysis*. Pridobljeno 24. 4. 2023 s <https://www.publichealth.columbia.edu/research/population-health-methods/content-analysis>
13. Coyne S.M., Linder, J.R., Rasmussen, E.E., Nelson, D.A., & Birbeck, V. (2016). Pretty as a Princess: Longitudinal Effects of Engagement With Disney Princesses on Gender

- Stereotypes, Body Esteem, and Prosocial Behavior in Children. *Child Development*, 87(6). Pridobljeno 10. 10. 2023 s <https://srcd.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/cdev.12569>
14. Cugmas, Z. (2010). Igra s spolno stereotipnimi igračami. *Pedagoška Obzorja*, 25(3/4), 130–146.
 15. Cvek, E. (2021). *Katera je prava?: osebnostne lastnosti Disneyjevih princes v luči spolnih stereotipov: raziskovalna naloga s področij sociologije in psihologije*. OŠ Moste. Pridobljeno 10. 10. 2022 s https://zbirke.zotks.si/2021/resources/OS_Interdisciplinarna_podrocja_638747.pdf
 16. Čačinovič Vogrinčič, G. (1998). *Psihologija družine: prispevek k razvidnosti družinske skupine*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
 17. Erjavec, K., & Volčič, Z. (1999). *Odraščanje z mediji: rezultati raziskave Mladi in mediji*. Ljubljana: Zveza prijateljev mladine Slovenije.
 18. Fausto-Sterling, A. (2014). *Biološki/družbeni spol: biologija v družbi*. Ljubljana: Krtina.
 19. Furlan, N. (2006). *Manjkajoče rebro: ženska, religija in spolni stereotipi*. Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče: Založba Annales.
 20. Haralambos, M., & Holborn, M. (2005). *Sociologija: teme in pogledi*. Ljubljana: DZS.
 21. Kolar Sluga, B. (2007). Konstrukcija spolov v Disneyevi risanki Mulan. *Monitor ISH*, 9(1), 103-118.
 22. Koletnik, A., Grm, A., & Gramc, M. (2016). *Vsi spoli so resnični: transpolnost, transseksualnost in cispolna nenormativnost* [pdf]. Pridobljeno 15. 3. 2023 s <https://transakcija.si/wp-content/uploads/2016/05/Vsi-spoli-so-resnicni.pdf>
 23. Kumer, S. (2021). *Analiza ženskih likov v Disneyevih animiranih filmih: raziskovalna naloga*. Gimnazija Ormož. Pridobljeno 7. 10. 2022 s https://bistra.si/images/raziskovalne-naloge/2021/S%C5%A0_Filozofija_ali_sociologija_Analiza_%C5%BEenskih_likov.pdf
 24. Kustec, K. (2011). Umetnostna izrazna sredstva v socialnem delu. *Socialno delo*, 50(1), 27-33.
 25. Lukšič-Hacin, M. (1995). *Ko tujina postane dom*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
 26. Luo, A. (2022). *Content Analysis | Guide, Methods & Examples*. Pridobljeno 24. 4. 2023 s <https://www.scribbr.com/methodology/content-analysis/>

27. Mahmoud, A. (b.d.). Cartoons and their effect on children. Pridobljeno 8. 10. 2022 s https://www.academia.edu/30793115/Cartoons_and_their_effect_on_children?email_work_card=view-paper
28. Marjanovič Umek, L., & Zupančič, M. (ur) (2020). *Razvojna psihologija*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
29. Mesec B. (1997). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu 2*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
30. Mesec B. (1997). *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo
31. Mesec, B., Rape, T. (ur.), Rihter, L. (ur.) (2009). *Načrtovanje raziskave: študijsko gradivo za interno uporabo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
32. Musek, J. (1993). *Osebnost in vrednote*. Ljubljana: Educy.
33. Musek, J. (1994). *Psihološki portret Slovencev*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
34. Musek, J. (2002). *Dimenzije in meje osebnosti*. Pridobljeno 7. 4. 2023 s https://www.researchgate.net/publication/345859948_DIMENZIJE_IN_MEJE_OSEBNOSTI_Dimensions_and_frontiers_of_personality
35. Nastran Ule, M. (ur.). (1999). *Predsodki in diskriminacije: izbrane socialno-psihološke študije*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
36. *O Televiziji: gledalne navade otrok* (2010). Pridobljeno 16. 3. 2023 s <https://www.ciciklub.si/vsebina/24326/o-televiziji-gledalne-navade-otrok>
37. Oakley, A. (2000). *Gospodinja*. Ljubljana: Založba / *cf.
38. Peček, M., & Lesar, I. (2009). *Moč vzgoje: sodobna vprašanja teorije vzgoje*. Ljubljana: Tehniška založba Slovenije.
39. Peštaj, M. Otroci in mediji. V L. Knaflič & N. Bucik (ur.) (2009). *BRANJE za znanje in branje za zabavo : priročnik za spodbujanje družinske pismenosti* (str. 83-95). Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
40. Počkar, M., Andolšek, S., Popit, T., & Barle Lakota, A. (2011). *Uvod v sociologijo: učbenik za sociologijo v gimnazijskem izobraževanju*. Ljubljana: DZS.
41. Postrak, M. (2015). Koncepti socialnega dela z mladimi. *Socialno delo*, 54(5), 269-280.
42. Sinha, T., & Mallick, A. (2022). A Study on the Impact of Cartoon on Pre-Schooler Children and Its Implementation as a Teaching Tool in the Curriculum. *IOSR Journal of Humanities and Social Science*, 27(09). Pridobljeno, 23. 3. 2023 s <https://www.iosrjournals.org/iosr-jhss/papers/Vol.27-Issue9/Ser-1/E2709012731.pdf>

43. Šugman Bohinc, L. (2003). Pripovedovanje zgodb v socialnem svetovanju in psihoterapiji. *Socialno delo*, 42(6), 377-383.
44. Šugman Bohinc, L., Rapoša-Tajnšek, P., & Škerjanc, J. (2007). *Življenjski svet uporabnika: raziskovanje, ocenjevanje in načrtovanje uporabe virov za doseganje zelenih razpletov*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
45. Tavčar Kranjc, M. (2011) Reprezentacija spola, etnije, starosti in družbenega razreda v množičnih medijih. V M. Počkar, & M. Tavčar Krajnc, *Sociologija, Učbenik za sociologijo v 4. letniku gimnazijskega izobraževanja* (str. 169-175). Ljubljana: DZS.
46. Ule, M. (2008). *Za vedno mladi?: socialna psihologija odrasčanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
47. Verša, D. (1996). *Medijska podoba spolov*. Vlada Republike Slovenije, Urad za žensko politiko.
48. Wijethilaka, T. (2020). *Effect of cartoons on children*. Pridobljeno 23. 3. 2023 s https://www.researchgate.net/publication/345066689_Effect_of_cartoons_on_children

9. Priloge

Priloga 1: Celoten seznam risank

Preglednica 1: Celoten seznam risank

NASLOV RISANKE	ŠTEVILO ODGOVOROV	PRIMERNA GLEDE NA KRITERIJE
Heidi	1	Da.
Grozni Gašper	1	Da.
Ježek Sonic	2	Ne, živali.
Tačke na patrolji	9	Ne, živali.
Pujsa Pepa3x	3	Ne, živali.
Modri dirkač	1	Ne, žival.
Vlakec Tomaž	1	Ne, prevozna sredstva.
Mega kolesniki, Blejzi (Blaze in megakolesniki)	2	Ne, prevozna sredstva.
Super krila	1	Ne, prevozna sredstva.
Barbapapa	3	Ne, niso človeški liki.
Grizli in glodalčki	2	Ne, živali.
Klepetava Marta	1	Da.
Maša in medved	1	Ne, živali.
Polly Pocket	1	Da.
Nindžago	2	Ne, nastopajo liki le moškega spola.
Dinozavri (Dinomesto)	1	Ne, živali.
Peter Pan (Nove dogodivščine Petra Pana)	1	Da.

Priloga 2: Vodilo opazovanja

VODILO OPAZOVANJA

Risanka:

Nastopajo:

1. ZGODBA:

Kaj se v risanki dogaja?

Kako so porazdeljene vloge po spolu?

Kakšni so poklici, ki jih opravljajo odrasli liki?

2. LIKI:

Preglednica 2: Vodilo opazovanja

RISANKA	LIK	PRIMER
OSEBNOSTNE LASTNOSTI:		
Neodvisnost		
Odločnost		
Najpomembnejši za zgodbo		
Vizualno privlačen		
Občutljivost		
KOMUNIKACIJA		
Izraža mnenje		
Posmehuje		
Grozi		
Komadira		
Žali drugega		
Verbalno izraža jezo		
Komentira izgled drugega		
Posluša komentarje o svojem izgledu		
VEDENJSKI VZORCI		
Iznajdljivost		
Pogum		

Reši drugega iz nevarnosti		
Sledi drugim, pasivnost		
Čustvenost		
Uboga drugega		
Izkazuje naklonjenost		
STEREOTIPNO ŽENSKÉ LASTNOSTI:		
Topla		
Dovzetna za potrebe drugih		
Skrbna		
Čustvena		
Ljubeča		
Prijazna		
Sramežljiva		
Mar za zunanjo podobo		
STEREOTIPNO MOŠKE LASTNOSTI		
Vplivnost		
Dominantnost		
Pogum		
Aktivnost		
Razumnost		
Hladen		
Verbalno izraža jezo		
Pamet		
Delaven		
SKRB ZA GOSPODINJSTVO		
kuha		
pospravlja		
pomiva posodo		
Pripravljanje mize		
Ne pomaga		
POKLICI		
Moški		
Ženska		
OKOLJE, V KATEREM SE NAHAJA		
Moški		

Ženska		
VLOGE		
Moški		
Ženske		
Nastopajoči liki		
Moški		
Ženski		

3. OSTALA OPAŽANJA:

Priloga 3: Analiza podatkov

Preglednica 3: Analiza podatkov

OPAŽANJA	LIKI V RISANKAH				
	PETER PAN	HEIDI	GROZNI GAŠPER	KLEPETAVA MARTA	POLLY POCKET
OSEBNOSTNE LASTNOSTI:					
Neodvisnost	Wendy	Heidi	-	-	Polly
Odločnost	Wendy	Heidi	Gašper	-	Polly
	Zvončica				
Najpomembnejši za zgodbo	Zvončica	Heidi	Gašper	Truman	Polly
		Rico			
Vizualno privlačen	Zvončica	-	-	Karolina	-
Občutljivost	-	Rico	-	Truman	Bella
KOMUNIKACIJA					
Izraža mnenje	-	Gospa Keler	-	-	-
		Mami od Petra			
		Babi od Petra			
Posmehuje	(Rdeča) Zvončica	Gospa Keler	-	-	-
		Tereza			
Grozi	Pirati	Dedek	-	Karolina	-
	Peter Pan				
Komadira	Wendy	Dedek	Gašper	Karolina	Polly
	Zvončica	-	-	-	-
Žali drugega	Zvončica	Tereza	Gašper	-	Bella
	Miha	-	-		
Verbalno izraža jezo	(Rdeča) Zvončica	Gospa Keler	Gašper	-	-
	Peter Pan				
Komentira izgled drugega	Peter Pan	Heidi	Mama	Truman	Polly

	Kapitan Kljuka				Shani
	Pirati				
	Miha				Richard
Poslušaj komentarje o svojem izgledu	Zvončica		Peter	Karolina	Babica
VEDENJSKI VZORCI					
Iznajdljivost	Zvončica	Heidi	-	-	Polly
Pogum	Wendy	Heidi	-	-	Polly
	Peter Pan	Dedek	-		
Reši drugega iz nevarnosti	Peter Pan	Heidi	-	-	Polly
	Wendy		-	-	
Sledi drugim, pasivnost	Miha	Peter	-	-	Nik
Čustvenost	-	Rico	-	Truman	Bella
Uboga drugega	Pirati	Peter	-	-	Bella
					Shani
	Miha				Lila
					Nik
Izkazuje naklonjenost	Peter Pan	Heidi	-	-	Babica
					Richard
Preobremenjenost	-	-	Mama	-	Polly
STEREOTIPNO ŽENSKESKE LASTNOSTI:					
Topla	Wendy	Heidi	-	-	Babica
Dovzetna za potrebe drugih	Wendy	-	Mama	-	Babica
Skrbna	Wendy	Heidi	Mama	Helena	Babica
	Mama	Dedek			Polly
	Peter Pan		Gašper pozabi		-
Čustvena	-	Rico		Truman	Bella
Ljubeča	Wendy	Heidi	Mama	-	Babica
			Peter		
Prijazna	Wendy	Heidi	-	Helena	-
	(Rjava) Zvončica				
Sramežljiva	-	-	-	Truman	-
Mar za zunanjo podobo	Wendy	Heidi	-	Karolina	Babica
	(Modra) Zvončica			Truman	Shani
STEREOTIPNO MOŠKESKE LASTNOSTI					
Vplivnost	Kapitan Kljuka	Dedek	Oče	-	-
		Guverner			
Dominantnost	Kapitan Kljuka	Dedek	-	-	Polly
	Peter Pan				
	(Rdeča) Zvončica				
Pogum	Peter Pan	Dedek	-	-	Polly
	Wendy	Heidi			
Aktivnost	Peter Pan	Rico	Gašper	-	Polly
	Jan	Dedek			Babica
	Miha	Heidi			
	Kapitan Kljuka				
	Zvončica				
	Wendy				
Razumnost	Jan	Peter	-	Karolina	-
		Heidi			
Hladen	Kapitan Kljuka	Tereza	-	-	-
	Pirati	Gospa Keler			
Verbalno izraža jezo	Pirati	Gospa Keler	-	-	-
	Kapitan Kljuka				
	Peter Pan				
	(Rdeča) Zvončica				
Pamet	Jan	Heidi	-	Helena	-
		Petrova mama			

	(Rjava) Zvončica	Petrova babi			
Delavem	-	Dedek	-	-	-
SKRB ZA GOSPODINJSTVO					
kuha	-	Dedek	Mama	-	-
pospravlja	-	-	Mama	-	-
pomiva posodo	-	-	Mama	-	-
Pripravljanje mize	-	-	Mama	-	-
Ne pomaga	-	Heidi	Peter	-	-
			Gašper		
			Oče		
POKLICI					
Moški	-	Guverner	Oče	-	-
Ženska	Mama	Mama	Mama	Mama	Kapitanka
OKOLJE, V KATEREM SE NAHAJA					
Moški	Zunaj	Zunaj	Zunaj	Zunaj	Na ladji
		Na vrtu	V hiši	V hiši	
Ženska	Zunaj	Zunaj	V kuhinji	Zunaj	Zunaj
	V Hiši	V hiši	V hiši	V hiši	Med razvajanjem
VLOGE					
Moški	Rešitelj	Dedek	Oče	Otrok	Oče
	Otrok	Skrb za dom			ženin
	Vodja	Guverner	Otrok		otrok
		Otrok			
Ženske	Otrok	Mama	Mama	Skrb za družino	Otrok
	Mama	Babi		Mama	babica
		Otrok		otrok	
Nastopajoči liki					
Moški	Kapitan Kljuka	Dedek	Gašper	Truman	oče

	Pirati	Rico	Peter	Tedi	Richard
	Peter Pan	Peter	Oče	Oče	Nik
	Jan	Guverner			
	Miha				
Ženski	Wendy	Heidi	Mama	Helena	Polly
	Zvončica	Tereza			Babica
	Rdeča Zvončica	Gospa Keler		Karolina	Bella
	Bela Zvončica	Petrova mama			Shani
	Modra Zvončica	Petrova babi		Mama	Lila
	Rjava Zvončica				
	Mama				

3. Ostala opažanja:

Preglednica 4: Ostala opažanja

RISANKA	OPAŽANJE	PRIMER
	Opisi Zvončic	1. Zemlja: pametna (očala), modra in mirna (rjava zvončica) 2. Zrak: muhasta in neukrotljiva (bela zvončica)

NOVE DOGODIVŠČINE PETRA PANA		3. Voda: Lepa, iskreča, sijoča, popolna (modra zvončica) 4. Ogenj: strast, jeza, bes (rdeča zvončica)
	Otroški sobi	Fanta imata v sobi računalnik, modele letal, knjige Dekle ima roza sobo, polno posterjev znanih oseb
	Tuja kultura	Oblačila Ameriških staroselcev, klobuk, barve po obrazu, ko izvaja napoj za združitev Zvončic. Izvede ples: humba bumba pa
HEIDI	Grdo obravnavanje tujcev	Ta tujec ima garje
GROZNI GAŠPER	Preobremenjenost mame	Mama se strinja, da potrebuje čas zase. Mama meni, da nima časa. Mama nima časa za Gašperjeve hece. Nima časa za blatno masko, saj mora pripraviti večerjo.
	Darilo za mamo	Darilo išče v kuhinji. Razmišlja, da bi ji podaril detergent.
	Moška avtoriteta	Gašperja skrbi, da bo oče jezen nanj, če mama ne dobi svojega dneva v toplicah. Gašper se zadere, naj mama pride.
POLLY POCKET	Preobremenjenost Polly	Želim, da ima babica popolno poroko.

Priloga 4: Nove dogodivščine Petra Pana

Risanka: Nove dogodivščine Petra Pana

Nastopajo: Peter Pan, Wendy, Zvončica, Jan, Miha, Kapitan Kljuka, Pirati.

1. ZGODBA:

Kaj se v risanki dogaja?

Po napornem dnevu v deželi Nije Peter, Zvončica in Otroci Darling (Miha, Jan, Wendy) izčrpani priletijo v otroško sobo v Londonu. Zvončica kljub opozorilom popije Wendyino kavo. Kmalu po odhodu Petra Pana in Zvončice, se začnejo dogajati čudne stvari. Janove knjige letijo s police; Wendy ne najde svoje krtače za lase, slišijo se nenavadni zvoki, računalnik se ves čas prižiga. Wendy v omari najde hihitajočo belo Zvončico, Jan in Miha pa najdeta še dve Zvončici v svojo sobi – modro in rjavo Zvončico. Zvončica se je zaradi popite kave razcepila na štiri manjše Zvončice, na štiri osebnosti, modro Zvončico, ki predstavlja vodo in je lepa, iskreča, sijoča; rjavo Zvončico, ki predstavlja zemljo in je pametna, modra in mila; belo Zvončico, ki predstavlja zrak in je muhasta in neukrotljiva ter na rdečo Zvončico, ki predstavlja ogenj in je strastna, jezna ter besna. V deželo Nije je letela rdeča Zvončica, ki je na Petra zelo jezna. Z drevesa začne metati stvari, odleti celo do piratov in jih prepriča, da morajo odleteti do Londona in se znebi Wendy, saj je jezna na Petra, ker ves čas govori o Wendy. Čeprav tudi Zvončica me ve, da so pravi nameni kapitana Kljuka ukrasti dragulje. Peter odleti v London, saj sumi, da rdeča Zvončica nekaj naklepa. V Londonu morajo poskrbeti, da se štiri Zvončice združijo v eno in zaščititi Wendy ter Londonske dragulje.

Kakšni so poklici, ki jih opravljajo odrasli liki?

2. LIKI:

Preglednica 4 Nove dogodivščine Petra Pana

NOVE DOGODIVŠČINE PETRA PANA	LIK	PRIMER
OSEBNOSTNE LASTNOSTI:		
Neodvisnost	Wendy	Sama najde načrt, ki bo rešil situacijo
Odločnost	Wendy	
	Zvončica	Odločna, da se znebi Wendy
Najpomembnejši za zgodbo	Zvončica	
Vizualno privlačen	Zvončica	Suho telo
Občutljivost	-	
KOMUNIKACIJA		
Izraža mnenje	-	
Posmehuje	(Rdeča) Zvončica	Posmehuje se piratom, pravi, da so neumni
Grozi	Pirati	
	Peter Pan	
Komadira	Wendy	
	Zvončica	
Žali drugega	Zvončica	Žali pirate
	Miha	Žali pirate in jih primerja s klovni.
Verbalno izraža jezo	(Rdeča) Zvončica	
	Peter Pan	
Komentira izgled drugega	Peter Pan	Zakaj rdeča obleka? Nikoli te še nisem videl v njej.
	Kapitan Kljuka	Seveda bi z veseljem pomagal taki fini, mladi vili v težavah.
	Pirati	Izgleda malce čudno, morda je zamenjala šminko ali kaj takega, a ji pristaja.
	Miha	vau, kako je ljubka
Posluša komentarje o svojem izgledu	Zvončica	
VEDENJSKI VZORCI		
Iznajdljivost	Zvončica	Najde način, kako s eznebiti Wendy.
Pogum	Wendy	
	Peter Pan	
Reši drugega iz nevarnosti	Peter Pan	Reši Wendy.
	Wendy	Reši Zvončico.
Sledi drugim, pasivnost	Miha	
Čustvenost	-	
Uboga drugega	Pirati	
	Miha	
Izkazuje naklonjenost	Peter Pan	Naklonjen Wendy.
STEREOTIPNO ŽENSKÉ LASTNOSTI:		
Topla	Wendy	
Dovzetna za potrebe drugih	Wendy	
Skrbna	Wendy	Poskrbi, da se bosta brata preoblekla v pižamo pred spanjem.

	Mama	Poskrbi, da bodo šli otroci spat
	Peter Pan	Skrbi za Wendy.
Čustvena	-	
Ljubeča	Wendy	
Prijazna	Wendy	
	(Rjava) Zvončica	
Sramežljiva	-	
Mar za zunanjo podobo	Wendy	O fant, kako mi je veter spet razmršil frizuro, slaba stran letenja. Kje je moja krtača?
	(Modra) Zvončica	Če ne dobim lepotnega spanca, se mi naguba koža
STEREOTIPNO MOŠKE LASTNOSTI		
Vplivnost	Kapitan Kljuka	
Dominantnost	Kapitan Kljuka	
	Peter Pan	
	(Rdeča) Zvončica	
Pogum	Peter Pan	
	Wendy	
Aktivnost	Peter Pan	
	Jan	
	Miha	
	Kapitan Kljuka	
	Zvončica	
	Wendy	
Razumnost	Jan	
Hladen	Kapitan Kljuka	
	Pirati	
Verbalno izraža jezo	Pirati	
	Kapitan Kljuka	
	Peter Pan	
	(Rdeča) Zvončica	
Pamet	Jan	
	(Rjava) Zvončica	
Delaven	-	
POKLICI		
Moški	-	
Ženska	Mama	
OKOLJE, V KATEREM SE NAHAJA		
Moški	Zunaj	
Ženska	Zunaj	

	V Hiši	
VLOGE		
Moški	Rešitelj	
	Otrok	
	Vodja	
Ženske	Otrok	
	Mama	
Nastopajoči liki		
Moški	Kapitan Kljuka	
	Pirati	
	Peter Pan	
	Jan	
	Miha	
Ženski	Wendy	
	Zvončica	
	Rdeča Zvončica	
	Bela Zvončica	
	Modra Zvončica	
	Rjava Zvončica	
	Mama	

3. OSTALA OPAŽANJA:

Opisi Zvončic:

4. Zemlja: pametna (očala), modra in mirna (rjava zvončica)
5. Zrak: muhasta in neukrotljiva (bela zvončica)
6. Voda: Lepa, iskreča, sijoča, popolna (modra zvončica)
7. Ogenj: strast, jeza, bes (rdeča zvončica)

Otroški sobi:

- Fanta imata v sobi računalnik, modele letal, knjige
- Dekle ima roza sobo, polno posterjev znanih oseb

Tuja kultura:

- Oblačila Ameriških staroselcev, klobuk, barve po obrazu, ko izvaja napoj za združitev Zvončic.

- Izvede ples: humba bumba pa

Priloga 5: Heidi

Risanka: HEIDI

Nastopajo: Heidi, Rico, dedek, Peter, Tereza, gospa Keler, Guverner.

1. ZGODBA:

Kaj se v risanki dogaja?

Dedek, ki okreva po padcu, ugotovi, da Rico vsak dan izgine, ne da bi povedal, kam gre. Heidi in Peter imata preveč dela s kozami, ki jih pripravljata za tekmovanje. Na tekmovanju gospa Keler na Ricovih rokah odkrije čudne lise in izpuščaje. Trdi, da gre za nevarno in nalezljivo bolezen, zato se ded, Heidi, Peter, Rico in njihove koze ne smejo udeležiti tekmovanja. Heidi je vse to čudna, saj bi to pomenilo, da bi tudi ona in dedek imela izpuščaje, saj bi se našla od Rica. Petrova mami in babi tudi menita, da ne gre za bolezen. A Rico pobegne, saj ga je preveč sram in dedek, Heide ter Peter ga poskušajo najti in rešiti. Rico pogreša svojega očeta, zato ga hodi čakati na skale, kjer mu je zadnjič spotaknilo in ujel se je s strupeno rastlino, zato ima opečene ter lisaste dlani. Ko na tekmovanju to razjasnilo, lahko njihove koze tekmujejo. Zmaga prav Rico z njegovo kozo.

Kakšni so poklici, ki jih opravljajo odrasli liki? Guverner.

2. LIKI:

Preglednica 5: Heidi

HEIDI	LIK	PRIMER
OSEBNOSTNE LASTNOSTI:		
Neodvisnost	Heidi	
Odločnost	Heidi	
Najpomembnejši za zgodbo	Heidi	
	Rico	
Vizualno privlačen	-	
Občutljivost	Rico	
KOMUNIKACIJA		
Izraža mnenje	Gospa Keler	Ta tujec ima garje
	Mami od Petra	Ugotovi, da Rico nima garij
	Babi od Petra	Ugotovi, da Rico nima garij
Posmehuje	Gospa Keler	
	Tereza	Tvoja koza bo gotovo zmagala.. Na tekmovanju cirkuških pošasti.
Grozi	Dedek	Bolje zate Rico.

Komadira	Dedek	
Žali drugega	Tereza	
Verbalno izraža jezo	Gospa Keler	Ko ne zmaga celo udari kozo.
Komentira izgled drugega	Heidi	Želim si, da bi bila moja koza najlepša na tekmovanju
Posluša komentarje o svojem izgledu	Heidi	Na planini zasneženi ljubka deklica stanuje Heidi
VEDENJSKI VZORCI		
Iznajdljivost	Heidi	Ugotovi, kako bodo rešili Rica.
Pogum	Heidi	Ne verjame, da je dedek mrtev. Reši Rica
	Dedek	Reši Rica
Reši drugega iz nevarnosti	Heidi	
Sledi drugim, pasivnost	Peter	
Čustvenost	Rico	Joka
Uboga drugega	Peter	
Izkazuje naklonjenost	-	
STEREOTIPNO ŽENSKÉ LASTNOSTI:		
Topla	Heidi	
Dovzetna za potrebe drugih		
Skrbna	Heidi	Če zmagam na tekmovanju, bom denar dala dedku.
	Dedek	
Čustvena	Rico	
Ljubeča	Heidi	
Prijazna	Heidi	
Sramežljiva	-	
Mar za zunanjo podobo	Heidi	
STEREOTIPNO MOŠKE LASTNOSTI		
Vplivnost	Dedek	
	Guverner	
Dominantnost	Dedek	
Pogum	Dedek	
	Heidi	
Aktivnost	Rico	
	Dedek	
	Heidi	
Razumnost	Peter	
	Heidi	Saj bo prišel, ne skrbi dedek. Rico normalno je, da pgrešaš očeta.
Hladen	Tereza	
	Gospa Keler	
Verbalno izraža jezo	Gospa Keler	
Pamet	Heidi	Ugotovi, da je nemogoče, da bi imel Rico garje, saj se še niso našli

	Petrova mama	
	Petrova babi	
Delaven	Dedek	Da dedek ne bo rabil toliko delati.. Dela na vrtu.
SKRB ZA GOSPODINJSTVO		
kuha	Dedek	
Ne pomaga	Heidi	
POKLICI		
Moški	Guverner	
Ženska		
OKOLJE, V KATEREM SE NAHAJA		
Moški	Zunaj	
	Na vrtu	
Ženska	Zunaj	
	V hiši	
VLOGE		
Moški	Dedek	
	Skrb za dom	
	Guverner	
	Otrok	
Ženske	Mama	
	Babi	
	Otrok	
Nastopajoči liki		
Moški	Dedek	
	Rico	
	Peter	
	Guverner	
Ženski	Heidi	
	Tereza	
	Gospa Keler	
	Petrova mama	
	Petrova babi	

3. OSTALA OPAŽANJA:

Grdo obravnavanje tujcev

- Ta tujec ima garje

Priloga 6: Grozni Gašper

VODILO OPAZOVANJA

Risanka: GROZNI GAŠPER

Nastopajo: Gašper, Peter, mama, oče

1. ZGODBA:

Kaj se v risanki dogaja?

Gašper je pozabil svoji mami kupiti darilo za materinski dan. Denar, ki mu ga je oče dal v ta namen je porabil za nakup sladkarij. Oče v revij vidi idejo za razvajanje na domu in Gašper mora to pripraviti mami, medtem ko bosta Peter in oče na izletu očetov in sinov. Gašper mami naredi (mrzel) jacuzzi v banji, pripravi ji masažo, še blatno masko je pripravil, ampak mama za to nima več časa, saj mora skuhati večerjo. Na koncu blatno masko s črvi pripravi svojemu bratu Petru.

Kako so porazdeljene vloge po spolu? Mama skrbi za gospodinjstvo. Oče odide na izlet s sinom.

Kakšni so poklici, ki jih opravljajo odrasli liki? /

2. LIKI:

Preglednica 6: Grozni Gašper

GROZNI GAŠPER	LIK	PRIMER
OSEBNOSTNE LASTNOSTI:		
Neodvisnost	-	
Odločnost	Gašper	
Najpomembnejši za zgodbo	Gašper	
Vizualno privlačen	-	
Občutljivost	-	
KOMUNIKACIJA		
Izraža mnenje	-	
Posmehuje	-	
Grozi	-	
Komadira	Gašper	Komandira mamu, naj pride
Žali drugega	Gašper	Žali svojega brata
Verbalno izraža jezo	Gašper	Kriči, ko mora za mamu pripraviti razvajanje
Komentira izgled drugega	Mama	O Peter ti moja ljubka žabica
Posluša komentarje o svojem izgledu	Peter	

VEDENJSKI VZORCI		
Iznajdljivost	-	
Pogum	-	
Reši drugega iz nevarnosti	-	
Sledi drugim, pasivnost	-	
Čustvenost	-	
Uboga drugega	-	
Izkazuje naklonjenost	-	
STEREOTIPNO ŽENSKÉ LASTNOSTI:		
Topla	-	
Dovzetna za potrebe drugih	Mama	
Skrbna	Mama	
	Gašper pozabi	
Čustvena	-	
Ljubeča	Mama	
	Peter	Kupi mami darilo za materinski dan
Prijazna	-	
Sramežljiva	-	
Mar za zunanjo podobo	-	
STEREOTIPNO MOŠKE LASTNOSTI		
Vplivnost	Oče	
Dominantnost	-	
Pogum	-	
Aktivnost	Gašper	
Razumnost	-	
Hladen	-	
Verbalno izraža jezo	-	
Pamet	-	
Delaven	-	
SKRB ZA GOSPODINJSTVO		
kuha	Mama	
pospravlja	Mama	
pomiva posodo	Mama	
Pripravljanje mize	Mama	
Ne pomaga	Peter	
	Gašper	
	Oče	
POKLICI		
Moški	Oče	
Ženska	Mama	
OKOLJE, V KATEREM SE NAHAJA		
Moški	Zunaj	
	V hiši	
Ženska	V kuhinji	
	V hiši	

VLOGE		
Moški	Oče	
	Otrok	
Ženske	Mama	
Nastopajoči liki		
Moški	Gašper	
	Peter	
	Oče	
Ženski	Mama	

3. OSTALA OPAŽANJA:

Preobremenjenost mame

- Mama se strinja, da potrebuje čas zase.
- Mama meni, da nima časa.
- Mama nima časa za Gašperjeve hece.
- Nima časa za blatno masko, saj mora pripraviti večerjo.

DARILO ZA MAMO:

- Darilo išče v kuhinji.
- Razmišlja, da bi ji podaril detergent.

MOŠKA AVTORITETA:

- Gašperja skrbi, da bo oče jezen nanj, če mama ne dobi svojega dneva v toplicah.
- Gašper se zadere, naj mama pride.

Nastopajo: Truman, Helena, Tedi, Karolina (Marta)

1. ZGODBA:

Kaj se v risanki dogaja?

Klepetava Marta je pes, ki je nekega dne pojedla juho s črkami. Črke so ji namesto v želodec šle v možgane in naučila se je govoriti.

Tedi s psoma kopljejo luknjo na vrtu. Helena in Karolina stopita k njim in vprašata, kaj delajo. Kopljejo, saj jih zanimajo, kaj je v središču Zemlje. Dekleti rečeta psoma naj nehajo kopati in da je v središču Zemlje lava. Karolina pravi, da če ji ne verjamejo, naj vprašajo Trumana. Otroci ugotovijo, da se s Trumanom danes niso še nič družili in so ga le bežno videli (le njegovo oko, njegovo roko). Odidejo v njegovo hišo, da bi ga vprašali, zakaj se čudno obnaša, in najdejo njegovo mamo, ki jim pove, da je Truman v garaži. Gredo v garažo, Truman pa jim reče, naj se vrnejo čez tri mesece. Marta pravi, da je to predolgo, Truman pa pravi, da bi bila resnica preveč grozljiva, če bi razlagal. Potem ko iz njega ne uspe izvleči resnice, se njegovi prijatelji obrnejo, da bi odšli, ko se pojavi Trumanova mama in namerava prižgati luč, vendar jo on ustavi. Ko ona odide, se njegovi prijatelji odločijo, da bodo še naprej poskušali iz njih razkriti Trumanovo skrivnost, on pa kljub temu ne izda, ampak razkrije, da mu je preveč nerodno, da bi prijatelji videli njegov obraz. Ko mu Karolina zagrozi, da bo stopila do njega, se končno odloči razkriti skrivnost. Začelo se je prejšnji dan, ko mu je oče rekel, da je čas za odhod. Vendar se umakne in ne želi nadaljevati. Karolina ugiba, da ga je oče poskušal odpeljati v picerijo, a je v avto priletel netopir in Trumana spremenil v vampirja. Truman pravi, da to ni to, zato Tedi ugiba, da ga je Trumanov oče popeljal skozi oblak zelenega plina, zaradi česar se je Truman zmanjšal. Carolina poudarja, da to očitno ni res, zato Tedi meni, da se je morda le Trumanu skrčila glava. Tudi to se ni zgodilo, zato se Truman odloči razkriti, kaj se je zgodilo: odpeljali so ga na striženje. To zmede njegove prijatelje, saj striženje las očitno ni nič posebnega. Truman nato pove, da je bilo to zelo neprijetno striženje in da se naslednji dne v šoli slikajo. Prijatelji ga nagovorijo, naj pokaže frizuro, kar tudi stori, in izkaže se, da je slaba – na eni strani je obrit, preostali lasje pa so neurejeni. Razmišlja o tem, da bi pobegnil na Antarktiko, vendar mu Karolina pove, da niso vsi videti popolni, da ima en komolec bolj koničast kot drugi, poleg tega

pa bo naslednje leto dobil novo šolsko fotografijo. Nato vidimo prihodnost, v kateri je Truman popolnoma odrasel z dvema otrokoma, ima v lasti leteče vozilo in njegova frizura je zdaj v modi.

Kakšni so poklici, ki jih opravljajo odrasli liki?

2. LIKI:

Preglednica 7: Klepetava Marta

Klepetava Marta	LIK	PRIMER
OSEBNOSTNE LASTNOSTI:		
Neodvisnost	-	
Odločnost	-	
Najpomembnejši za zgodbo	Truman	
Vizualno privlačen	Karolina	Ljudje od mene pričakujejo, da izgledam popolno
Občutljivost	Truman	
KOMUNIKACIJA		
Izraža mnenje	-	
Posmehuje	-	
Grozi	Karolina	Ampak glej, da nikomur ne poveš za moje komolce
Komadira	Karolina	
Žali drugega	-	
Verbalno izraža jezo	-	
Komentira izgled drugega	Truman	Saj si tudi ti obsedena s svojim videzom.
Posluša komentarje o svojem izgledu	Karolina	
VEDENJSKI VZORCI		
Iznajdljivost	-	
Pogum	-	
Reši drugega iz nevarnosti	-	
Sledi drugim, pasivnost	-	
Čustvenost	Truman	
Uboga drugega	-	
Izkazuje naklonjenost	-	
Preobremenjenost	-	
STEREOTIPNO ŽENSKÉ LASTNOSTI:		
Topla	-	
Dovzetna za potrebe drugih	-	
Skrbna	Helena	
Čustvena	Truman	
Ljubeča	-	
Prijazna	Helena	

Sramežljiva	Truman	
Mar za zunanjo podobo	Karolina	
	Truman	
STEREOTIPNO MOŠKE LASTNOSTI		
Vplivnost	-	
Dominantnost	-	
Pogum	-	
Aktivnost	-	
Razumnost	Karolina	
Hladen	-	
Verbalno izraža jezo	-	
Pamet	Helena	
Delaven	-	
POKLICI		
Moški	-	
Ženska	Mama	
OKOLJE, V KATEREM SE NAHAJA		
Moški	Zunaj	
	V hiši	
Ženska	Zunaj	
	V hiši	
VLOGE		
Moški	Otrok	
Ženske	Skrb za družino	
	Mama	
	otrok	
Nastopajoči liki		
Moški	Truman	
	Tedi	
	Oče	
Ženski	Helena	
	Karolina	
	Mama	

3. OSTALA OPAŽANJA:

Priloga 8: Polly Pocket

Risanka: Polly Pocket

Nastopajo: Polly, babica, Richard, Hella, Nik, Lila, Shani.

1. ZGODBA:

Kaj se v risanki dogaja?

Pollyinina babica se bo poročila z Richardom na ladji. Polly pa si želi, da bi bila njuna poroka popolna in se odloči, da bo za to poskrbela. S prijatelji se skrčijo in skrbijo za podrobnosti, ampak Polly skrči celotno ladjo in ne more je povečati nazaj, saj je njen obesek pokvarjen. Babico prosi za pomoč, ko pa jo ugrabi Pelikan, ki se je zaljubil vanjo. Polly mora sedaj rešiti babico, povečati ladjo in poskrbeti, da se bo poroka zgodila. Njeni prijatelji skušajo zamotiti goste. Polly pa s pomočjo delfinov reši babico, povečata ladjo nazaj in pripeljeta babico nazaj na ladjo ravno pravi trenutek, da se poroka lahko zgodi.

Kakšni so poklici, ki jih opravljajo odrasli liki? Kapitanka

2. LIKI:

Preglednica 8: Polly Pocket

POCKET POLLY	LIK	PRMER
OSEBNOSTNE LASTNOSTI:		
Neodvisnost	Polly	
Odločnost	Polly	
Najpomembnejši za zgodbo	Polly	
Vizualno privlačen	-	
Občutljivost	Bella	
KOMUNIKACIJA		
Izraža mnenje	-	
Posmehuje	-	
Grozi	-	
Komadira	Polly	Vsem narekuje, kaj morajo delati, in kako.
Žali drugega	Bella	Edini čuden tu, si ti Nik.
Verbalno izraža jezo	-	
Komentira izgled drugega	Polly	Vau babica, kako si lepa
	Shani	Želim si imeti vse iz vaše garderobe
	Richard	Najlepša nevesta si
Posluša komentarje o svojem izgledu	Babica	
VEDENJSKI VZORCI		

Iznajdljivost	Polly	
Pogum	Polly	
Reši drugega iz nevarnosti	Polly	Reši babico.
Sledi drugim, pasivnost	Nik	
Čustvenost	Bella	Joka na poroki
Uboga drugega	Bella	
	Shani	
	Lila	
	Nik	
Izkazuje naklonjenost	Babica	
	Richard	
Preobremenjenost	Polly	Želi si popolno poroko za babico
STEREOTIPNO ŽENSKÉ LASTNOSTI:		
Topla	Babica	
Dovzetna za potrebe drugih	Babica	
Skrbna	Babica	
	Polly	
Čustvena	Bella	
Ljubeča	Babica	
Prijazna	-	
Sramežljiva	-	
Mar za zunanjo podobo	Babica	
	Shani	
STEREOTIPNO MOŠKE LASTNOSTI		
Vplivnost	-	
Dominantnost	Polly	
Pogum	Polly	
Aktivnost	Polly	
	Babica	
Razumnost	-	
Hladen	-	
Verbalno izraža jezo	-	
Pamet	-	
Delaven	-	
POKLICI		
Moški	-	
Ženska	Kapitanka	
OKOLJE, V KATEREM SE NAHAJA		
Moški	Na ladji	
Ženska	Zunaj	
	Med razvajanjem	
VLOGE		
Moški	Oče	
	ženin	
	otrok	

Ženske	Otrok	
	babica	
Nastopajoči liki		
Moški	oče	
	Richard	
	Nik	
Ženski	Polly	
	Babica	
	Bella	
	Shani	
	Lila	

3. OSTALA OPAŽANJA:

Preobremenjenost Polly

- Želim, da ima babica popolno poroko.

Priloga 9: Potrdilo o lektoriranju

POTRDILO O LEKTORIRANJU

Potrjujem, da je diplomsko delo Anje Škarja z naslovom RISANKE KOT SREDSTVO SOCIALIZACIJE lektorirala Aleksandra Repe, po izobrazbi univ. dipl. slov.

Ljubljana, 09. 06. 2023

Lektorica Aleksandra Repe s.p.

Priloge niso lektorirane!